Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

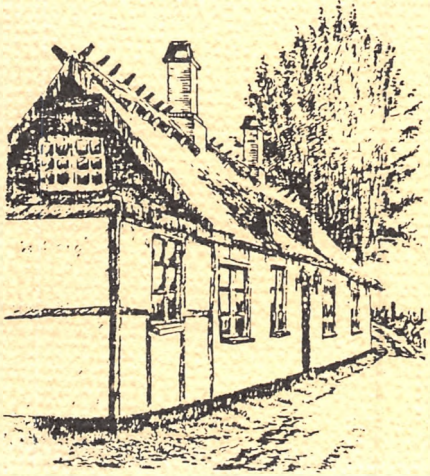

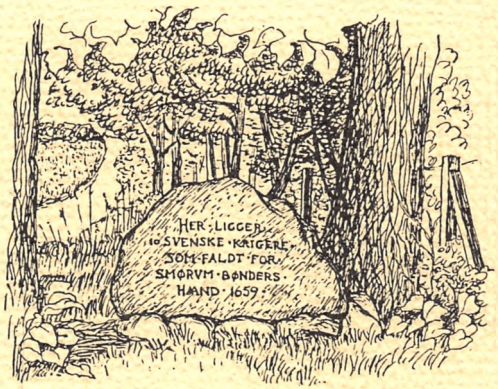

ISSN 0905 8834

Årsskrift 1993
Ledøje-Smørum Historisk Forening og Arkiv

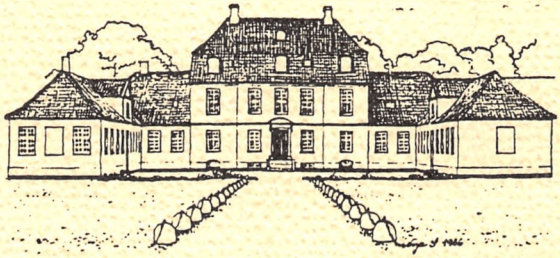

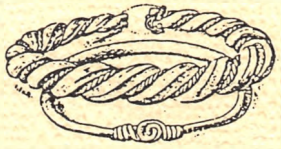

Tegninger af Kjeld Johansen og Nya Sebulonsen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Årsskrift 1993
Ledøje-Smørum Historisk Forening og Arkiv

Udgivet af foreningen med støtte af Ledøje-Smørum Kommune

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Foreningens bestyrelse

Formand:	Steen Asger Jensen	42 65 03 09
Næstformand:	Anni Pedersen	42 65 47 20
Kasser:	Ayoe Rasmussen	44 97 29 30
Sekretær:	Birthe Dahl	42 16 93 13
	Rita Holm	42 65 36 44
	Poul Clemmensen	44 97 74 95
	Jørgen Christensen	44 97 50 51
Suppleanter:	Jytte Siegler	44 97 96 16
	Bjarne Mansachs	
Revisorer:	Elin Jacobsen	44 68 04 32
	Lars Jensen	44 66 13 56
Redaktion & Layout	Rita Holm	42 65 36 44

Lokalhistorisk Arkiv

Adresse:	Smørum Bygade 35, Smørumovre, 2765 Smørum	
Telefon:	44 97 11 67	
Åbningstid:	1. torsdag hver måned	19.30 - 21.30
	hver torsdag	10.00 - 13.00
	1. søndag i hver måned	13.00 - 16.00
	2. lørdag i hver måned	11.00 - 13.00
Arkivarer:	Rita Holm	42 65 36 44
	Aase Thygesen	44 97 56 45
	Edla Nikolaisen	44 97 51 95
	Nelly Axelsen	44 97 10 36
Tryk:	ABC-tryk	44 97 10 80
	Riskær 3, 2765 Smørum	

Hvor intet er anført er billederne fra arkivet.

Indhold

Forord 3
Barndomsminder 4
Om hundrede år er 9
Mit levnedsløb i 11
Landsbysmeden 18
Lavendel 25
Sten og sten er 26
Søager- en oldtidsboplads 30
Arkivet 41
Julebillede 43
Sponsorliste 44

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forord

Fortid - nutid - fremtid

Begrebet "tiden" er der sagt mange mere eller mindre begavede ord om. For en historisk forening er det meget nærværende begreber. Vi søger og formidler viden - både for vor egen skyld, men samtidig med det forfængelige håb, at eftertiden vil være glade for, at det bliver gjort.

Ændringerne sker hele tiden. Et område går fra at have tjent et formål til at tjene noget helt andet. Markens afgrøde skifter, marken bliver til en byggegrund. Måske trækker en vej eller to sit spor igennem, eller områdets beboere vandrer hen over den med en golfkølle i hånden. Det indtryk af omgivelserne, der er en væsentlig del af den visuelle oplevelse, skifter hele tiden.

1993 blev ikke året, hvor store epokegørende arkæologiske fund blev gjort. Der blev gravet ved bl.a. Syvhøje gård og resultaterne af denne udgravning vil være at se i Smørum Gl. Skole i december, januar og februar. Udstillingen har først været vist på biblioteket.

Den historiske interesse er støt voksende i vores samfund. Det er måske meget naturligt i en verden under hastig og usikker forandring. Det er naturligt at søge viden om egen baggrund.

Med dette udgangspunkt deltog vi d. 5. juni i et stort arrangement i Vestskoven. "Danmarkshistorien i Vestskoven" er titlen på projektet. 5 parter er gået sammen om at skabe en kulturhistorisk park i det område, hvor kommunegrænserne for Ledøje-Smørum, Albertslund og Høje-Taastrup støder sammen. Med i projektet er de 3 kommuner, Skov- og Naturstyrelsen og Københavns Amts Museumsråd (projektet blev omtalt i forordet til årsskrift 92). I området er opsat 4 skilte med beskrivelse af 4 lokaliteter. Det ene skilt står ved gadekæret i Ledøje. Der planlægges opsat 4 skilte yderligere. En pjece om området er under udarbejdelse og en lille by med rekonstruerede huse fra vikingetiden er opført ved Risby.

Det er tanken at udbygge dette samarbejde i de kommende år. Der er mange muligheder i dette og det har bl.a. resulteret i et møde mellem de 3 historiske foreninger, der arbejder i området. Formålet har været at undersøge mulighederne for et samarbejde med det formål, at kunne give gensidig inspiration og lokal turtilbud til medlemmerne.

Med dette nummer af årsskriftet følges en god tradition op. Tak til Rita Holm for det store arbejde med at redigere årsskriftet.

Forhåbentlig vil vore læsere tilbringe en god stund i selskab med dette årsskrift.

Til vore medlemmer og øvrige læsere ønskes en rigtig glædelig jul samt et godt nytår.

Med venlig hilsen

Steen Asger Jensen
Formand

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Korsvejgård ca. 1939. Foto: Sylvest Jensen

Barndomsminder

Af Lisbeth Djernæs

Omkring korsvejen

Efter at frk. Nielsen nu er blevet mindet i et længere afsnit har jeg lyst til at fortælle lidt om hvordan livet ellers gik sin gang i hjemmet på og omkring korsvejen, hvor jeg jo blev født d. 15. juni 1933 på Korsvejgård i Ll. Smørum..

Der var jo altid nogen at lege med, store som små, men vi skoleveninder gik jo til dans hos den legendariske Ella Kofoed, senere hos Lis og Kaj Kofoed. Men deres navn svarede slet ikke til det, de lærte os. For det var nemlig "op på tå og rette ryggen - lange rolige trin - ikke hænge med hovedet og op med armene".
Nogle af vore forældre gik jo også til dans. Det foregik gerne om vinteren i Ledøje Forsamlingshus, så det kunne blive til mange drøje ture op ad Ammetoftbakken. Det var dengang der var knæk på og snedriverne kunne blive så høje at vi måtte gå helt uden om bakken og langt ind på marken. Det kunne være en næsten håbløs opgave at holde den fri for sne, da den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hurtigt føg til igen. Min far var snefoged i nogle vintre i Smørum og omegn. Det var en kold tjans og da krigen startede i 1940 var det som om driverne blev endnu højere.

Men de fleste af os fik 5-års medaljen på danseskolen og festligt var det jo med dansant, det var særligt afdansningsballerne med det fine tøj og hvor vore forældre spiste smørrebrød på balkonen bagefter. Samtidigt kunne der være dans på Smørum Kro ved "Frk. Gurli", eller vi gik til gymnastik på kroen.

Senere tog Ella fra "Nonnegård" og jeg til Bendixens danseinstitut i Ballerup, for det kunne kombineres med "fine syning" med hulsømme og quiltning om eftermiddagen. Vore mødre cyklede med og deltog i sykurset. Og så kunne der jo være folkedans en anden fast aften.

Jo, vi spildte ikke tiden. Vi måtte lære det hele. Skoletiden i Smørumovre voldte jo ikke det store hovedbrud og optog ikke mange timer. Desværre var lærer Alfred Larsen ofte syg i vores tid fra 1943-46, så pastor Niels Gottschalk-Hansen, lærer Johannes Tvinge og Erik Balling blev af og til vikarer, men det gav en god afveksling for os.

Desværre bevirkede de strenge vintre at vi ikke kom i realen i Ballerup. Busserne var ikke begyndt at køre endnu, men man kunne da gå til Måløv Station. Det var vist lidt nærmere, men lød ikke særligt oplivende. Vi beundrede dem der om vinteren cyklede eller gik, når det var for glat til at cykle, fra Smørum til Ballerup. Det var f.eks. Aase Ring Hansen, Aage Jens fra Edelgave, inspektørens eller hans lillesøster Ellen. Vagn Christensen fra smedens i Smørum cyklede også forbi hver dag og tog om tirsdagen "blade" med til os fra boghandleren i Ballerup.

Landbrug med kartoffelavl

Da vore forældre havde større eller mindre landbrug, så de jo også gerne at vi hjalp dem lidt. Så der var aldrig ledige timer men nok timer der var kedelige. Som f.eks. når man om efteråret eller det tidlige forår var med ude ved "kulen" for at sortere gulerødder eller rødbeder. Vi lå på knæ på sække og havde evt. et intermistisk læhegn, mens vi skar toppen af grønsager eller sorterede et eller andet.

Vi havde som regel også et mindre stykke jord med gulerødder eller asier, når man nu alligevel skulle på torvet.

En "kule" blev gravet om efteråret med en spade og man brugte skovl til den løse jord, der skulle kastes ud

De fyldte kartoffelsække.

til siderne til senere brug. Kulen var som regel 1 1/2 m. bred og havde længde efter den mængde, der skulle i. Dog gravede far hellere 2 mindre, så var risikoen ikke så stor for at grønsagerne brændte sammen enten det nu var gulerødder, kål, roer eller kartofler. Derefter lagde man halm på i en passende tykkelse og til sidst kom jorden så på igen. Hvis alt gik vel og frosten ikke blev for hård, kunne afgrøderne være der til næste forår og måske afhændes til en lidt bedre pris eller det blev gemt som forråd til dyrene, der jo skal have foder hver dag.

Men det skete også at alt i "kulen" blev muggent eller spirene var blevet alt for lange på kartoflerne. Så var det ikke lutter lagkage at få skilt dem ad før de skulle op på harpen. Og det selv om "kulen" var blevet ventileret enten med rør eller ved at flytte jord. Trods meget arbejde gav det ikke altid gevinst og de kunne ende som foderkartofler

Jeg var med i alting omkring landbruget og følte mig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Når kartoflerne lægges

Om foråret inden kartofler skulle lægges, blev jorden fint forarbejdet med harve og slæbebrædt, som det var sjovt at "stå med" på, da det godt kunne slingre lidt. Hestene skulle være i god stand til det hårde arbejde foran redskaberne, så det var de tunge typer vi havde til det.

Samtidig skulle der hen på foråret sættes kartofler til spiring i 20-punds kasserne med håndtag i midten. Dem vi også brugte ved lægning og optagning. Det var et større arbejde, op og ned ad stigen og ind på de dertil indrettede hylder/tremmer, der var i spirerummet hele vejen rundt. En gang imellem var der dog mandlig medhjælp. Svend Rasmussen fra "Enrum" var i mange år ham, der kunne komme med kort varsel når det kneb. Også når der skulle blandes sækkevis af kunstgødning eller der skulle køres hestegødning ud. Værdien af hestegødningen var ikke stor nok, så derfor måttes suppleres med andet. Men når kartoflerne var på plads, blev loftskodderne staget på plads, for der skulle være mørkt for at kartoflerne ikke skulle blive grønne og det fremmede samtidig spiringen. Der blev fyret lidt i den lille kakkelovn, hvis det blev for koldt.

Efter jordens forarbejdning kom "markøren" i gang, den kunne stilles til forskellige hulafstand. Derefter kunne lægningen begynde og dertil havde vi en 20-punds kasse på maven, båret af en bred juterem med kroge der passede i siden af kassetremmerne. Remmen gik op over skulderen og ned på den modsatte side af ryggen. Hvis kassen fik den rigtige hældning, kunne jeg lægge med begge hænder.

Desværre faldt lægningen af kartofler ofte sammen med påsken eller vejret drillede, så vi også måtte bruge søndagen. Men når vi vidste at vores præst Niels Gottschalk-Hansen ville komme forbi på sin cykel på vej til Smørum kirke eller omvendt mod Ledøje for at forrette gudstjeneste, holdt vi gerne en pause i marken, hvis det var på området der lå lige op til vejen. For det var ikke god tone at arbejde i marken, når vi burde sidde i kirken eller i hver fald holde søndagen hellig. Mon præsten tog det så tungt?

Bagefter skulle kartoflerne hyppes og evt. tromles og senere radrenses, inden vi skulle ud med "skravejernet" eller "hakkejernet", som nogen sagde, for at fjerne det tiloversblevne mellem toppene. Jernet fik lige en tur på trædeslibemaskinen, inden vi drog af. Tit gik man alene i de lange rækker og talte kun lidt sammen når vi mødtes. Ja, man kunne blive så vant til det at man ligefrem kunne synes det var hyggeligt at tage et par rækker til efter aftensmaden.

Men da far i krigens tid begyndte at leje 10 tdr. land af Frederichsen på Ormegården, var det ikke sjovt længere, for nu blev rækkerne for alvor lange. Til gengæld begyndte man at kalde ham KARTOFFELKONGEN. Jeg tænker tit på alle de skridt han har gået efter ploven, harven eller radrenseren, foruden al slæbet med alle 100-punds kartoffelsækkene. Frederichsen fra Ormegården kendte vi på "sofacyklen". Han var jo alene i mange år og spiste derfor sin varme middagsmad på Smørum Kro, foruden at han måske lige skulle en tur derop om aftenen for selskabs skyld. I krigens tid lejede han den ene ende af stuehuset ud. Et af børnene derfra fik skarlagensfeber og det var slemt dengang. Det betød 6 uger på sygehuset med nedrullede gardiner og det var vist endda på epidemiafdelingen.

Kartoffelhøst om sommeren

Om sommeren blev der arbejdet meget. Når de tidlige kartofler skulle op, stod far op kl. 4 om morgenen for at pløje kartoffelrækkerne op med hestene, så der var noget at begynde med for min mor og en eller flere kartoffelpiger, som vi kaldte de damer, der flinke til at hjælpe os. De kom gerne ved 8-tiden, når mand og børn var sendt til deres. Jeg husker at mens man lå der på knæ med en eller 2 kasser "kørende" imellem dem/os, kunne der godt sludres eller grines lidt, så gik det ligesom lidt lettere. Men derefter skulle far altså på grønttorvet til kl. 7 med det læs, der var pillet op dagen før. Efter torvetid ved 9-9.30 tiden smuttede han måske lige hen til en af cafeerne i nærheden af Israels Plads, hvor grønttorvet jo lå. Her fik han lidt mad og kaffe og hvor man hurtigt fik dagens nyheder, gode som dårlige, eller udvekslede vittigheder - og selvfølgelig dagens priser.

Derefter skulle kartoflerne køres ud til grønthandlerne, måske en 5-6 forskellige steder. Så den formiddag kunne hurtig gå, især hvis han på hjemvejen lige skulle inden om slagteren, bageren eller hvad vi nu kunne mangle derhjemme.

Frokost for alle kl. 12.30, måske en lille lur og så ud at pløje flere kartofler op, strø flere kasser ud, som regel stående på ladvognen mens hestene løb i let trav. Så det var kasser op og ned, ud og ind. Til sidst kom de fyldte kartoffelkasser op på ladvognen, presenning over og den var klar til næste morgen. Da han senere kom i sognerådet, blev det en meget varieret dag og megen skiften tøj.

Da arbejdet var meget støvet og vi hverken havde bad eller brus, lavede far en slags brus ude i spirerummet. Før 1944 stod der en flad kakkelovn, hvorpå der var en stor kobberbeholder med et lille håndtag forneden som vandhane. En stor balje var udmærket som bade-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

"Kartoffelpigerne" kunne være Jenny Rasmussen, Edith Nielsen, Ellen Pedersen, Tove Hnsen, Rosa fra Knardrup, ja dem der havde mod til at tjene lidt ekstra til gardiner, gulvtæpper eller andre nødvendigheder.

kar. Og efter 1944 da vi havde fået elektricitet (da det var aller dyrest og kobberet måtte købes på den "sorte børs", som far altid sagde), blev der installeret en gennemstrømsvarmtvandsbeholder med rigtig brusehåndtag. Ja, det var næsten luksus. Men som pigerne sagde, det var rart at være ren, når man skulle cykle hjem til Ledøje eller Ballerup. (Badeværelse i stuehuset blev dog ikke installeret før sidst i 50-erne, samtidigt med centralvarmen).

Kartofler om vinteren

Vi havde som regel kun få tdr. land med tidlige kartofler men flere med "sene". De "tidlige" hed Erstlinger, de "sene" som regel Mousel. Hvis det havde været en "god" sommer, hvor kartoflerne måske voksede lidt for godt, blev de "slået ned", så de holdt op med at gro.

Den hjemmelavede store sprøjte kom i stilling, dyserne gået efter og det store kar, der altid stod ude ved døren til spirerummet blev fyldt med vand og der blev udrørt en blanding af kalk og blåsten - så vidt jeg husker - og det gav en flot turkis farve, der så blev sprøjtet ud på kartoffeltoppene. Derefter visnede de hen. Samtidigt forebyggede det skimmel som kunne ødelægge kartoflerne.

Hvert år var der "sædskifte", som det hed. Kartoflerne måtte dyrkes på andre jorde end året før, da de ellers kunne få f.eks. "kartoffel-ål". Derfor var det fint når far kunne leje Ormegårdens jordstykke. Så var der korn el. andre afgrøder hjemme ved gården.

Om vinteren skulle der jo ekspederes 1 eller 2 læs kartofler hver uge til de efterhånden faste grønthandlere i København. Da kørte han ikke på "torvet" først. Mor og jeg var meget med i kartoffelhuset, vi trak håndsvinget på harpen, skovlede op eller sorterede. Somme tider var der 3 sold, et til spisekartofler, et til fiskekartofler, og et til brunekartofler. Det vil sige at der stod tre sække foran harpen. Jo, det kunne blive til noget. Men stor var lettelsen da vi fik el og harpen fik motor, så man bare trykkede på en knap. Da far havde fabrikeret en transportør blev det hele næsten ideelt.

Men sjovest var det at bruge det store håndstempel, der skulle trykkes af på puden med rødlilla anilinfarve. Der skulle stå B.P. (Bertel Petersen) på alle sækkene, så ingen andre skulle tro at det var deres. For det var svært at skaffe sække i krigens tid og papirsækkene var næsten umulige at sætte på harpen.

Vinteren på Korsvejgård

Ja, jeg fulgte altid med hvor der skete noget. For eks. også dengang da ræven havde spist vores 5 høns, der havde til huse i et noget intermistisk hønsehus med hegn omkring. Men naboerne havde også haft besøg. Da mente Godtfredsen fra Egelund og min far at det skulle man ikke finde sig i. Så en aften kom geværet under armen og turen gik hen til rævegraven ved Svenskestenen, hvor man sikkert havde skumle tanker. De prøvede på flere måder at lokke den ud, men ræven var åbenbart mest snu.

Vintrene var alt for kolde under krigen og alt skulle dækkes mod frosten. Samtidigt var brændsel svært at skaffe og vandrørene frøs, så der måtte hentes vand på min kælk oppe på vindmøllen på gården mod Smørumnedre (overfor Søagerskolen nu Barfreds gård) i en mælkejunge. I den periode, hvor rationeringsmærkerne dårligt strakte og de tyske soldater i det hele taget ikke gjorde tilværelsen lettere - fik jeg mine første ski. Far var snild og opfindsom og koste noget måtte det jo ikke, andre havde heller ikke bedre råd. Så de blev lavet af skærmene fra en gammel jumpe. Svajet passede lige bestemt. Et par øskner fæstede hver "læderrem", der var stykker fra en gammel bilslange. Skistøvler var jeg så heldig at få og det var jo dejligt med varmt fodtøj, når snedriverne kunne være så høje at vi kunne bygge huler i dem. Men ellers havde man jo træskostøvler, krigsgummistøvler og hjemmestrikkede sokker af celluldsgarn, der krøb til det halve første gang de blev vasket.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men afsted gik det nu på de "nye" ski, ud til bakken for enden af vores 10 tdr. land. Altså til Anders Nielsen og Christen Christensens jorder, der altid fik det gode glatte lag sne, fordi der ofte var græsareal til husdyrene og ingen dybe plovfurer. Sammen med legekammeraterne i Lille Smørum gik det nu ned og op af bakken. Måske også over åen, hvis der var sne nok. Da jeg endelig fik et par nye rigtige ski, knak den ene første gang jeg sprang over åen - men der blev straks fundet på råd, så den blev sat sammen med et stykke zink fra en gammel balje.

Korsvejgård - Bertel Pedersen

De lange vinteraftener i fyrrene

Og hvad foretog vi os så i de lange vinteraftener? Jo, ved et mindre landbrug som vores var det om at få det bedste ud af det hele. Min mor måtte sætte mange lapper på arbejdstøjet, der hurtigt blev slidt ude i marken. Og undertøjet og lagnerne måtte også have en ekstra omgang. Når strømperne var stoppet flere gange, blev skaftet klippet af og man strikkede en helt ny fod på. Ja, det var næsten nemmere.

Min første sweaters strikkede jeg af optrævlet garn, så det gik der meget tid med. Man strikkede også nye håndled eller hals i de slidte. Måske skulle en kjole forlænges eller forklæder sys af rester man fandt. Tøjrationering i forretningerne var jo hverdagskost. Men "2 brugte lagner kunne blive til en cottoncoat", så vi i annoncerne.

Men ellers gættede mor kryds og tværs, måske kun afbrudt af radioen med DEN GYLDENBLONDE, FAMILIEN HANSEN eller vi fulgte PRESSENS RADIOAVIS eller BBC. Far læste avisen, DET BEDSTE eller tidsskrifter. Når mor ikke hjalp derude var der jo syltning og henkogning eller preservering af æg. Det var vist en slags saltlage.

Is kunne laves fra dag til dag - uden fryser - man stillede bare en spand med isformen udenfor, snildt ikke? (det var strenge vintre). Man var nød til at bruge al sin fantasi på den tid.

Jeg husker godt kogebøgerne. Næsten alt kunne fås som erstatninger, men det smagte også derefter.

I krigens tid, da næsten alting var forbudt el. rationeret, kom mange cyklende med kurve el. anhængere, nogle endda med hest og vogn og hentede kartofler på landet. De der havde mange børn var dårligt stillet madmæssigt set, hvis de ikke kendte nogen "på landet".

Ved krigens afslutning fulgte vi med på mit skoleatlas for at se hvor langt englænderne var kommet fra dag til dag. Og endelig. Den 4. maj 1945 blev den glædelige dag, hvor mine forældre kunne inviterer naboerne i LI. Smørum til aftenkaffe og glæde sig over at freden endelig havde sænket sig over landet.

Og nu vil freden også sænke sig over denne skrivemaskine....og den forgangne tid.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hove ca. 1914.

Om hundrede år er alting glemt

af Knud Erik Hansen.

Sådan lyder et gammelt mundheld, men det behøver dog ikke altid at være sandt. Det kan man let overbevise sig selv om ved at bladre lidt i Lokalhistorisk Arkiv på Smørum gamle skole, hvor der findes mange interessante oplysninger, som har flere hundrede år på bagen.

Jeg fik pludselig lyst til at vide, hvordan Hove har været befolket tidligere, og vil i det følgende fortælle lidt om, hvem der boede her for 100 år siden, som det er anført ved folketællingen i 1890.

Der var ialt 183 personer i 10 gårde og 31 huse i Hove med Hove overdrev og Ulveåsen. Der var sket en stærk forøgelse af indbyggertallet siden folketællingen godt 100 år tidligere, nemlig den fra 1787, hvor der var 106 indbyggere i 9 gårde og kun 11 huse. Forøgelsen af antallet af gårde var sket ved, at Rødeled var blevet udstykket fra Lynghøjgård i denne periode. Ligeledes var hele Ulveåsen og en del af Overdrevet blevet udstykket midt i 1800-tallet.

Landbruget var det helt dominerende erhverv for 100 år siden. Af de 10 gårde er een senere blevet udstykket til gartnerier på Overdrevsvej 13. Der er forsvundet 2 huse siden dengang. De lå på Hove tunge, d.v.s. i det område, hvor Hove Mølle grusgrav senere blev etableret.

På de 10 gårde var kun 8 mandlige ejere, idet Lundevejgård og Toftekærgård blev drevet af enker - endda meget unge enker, idet de kun var 40 og 42 år gamle.

Foruden ejerne og adskillige familiemedlemmer var der 11 tjenestekarle og 9 tjenestepiger, som boede på gårdene.

En del beboere er betegnet som daglejere i agerbruget. Disse formodes at være ansatte på gårdene i Hove eller på den nærliggende herregård Edelgave.

Otte personer er betegnet som jordbrugere. De var især boende på de mindre jordlodder på Hove Overdrev og på Ulveåsen, hvor de fleste ejendomme har et jordtilliggende på ca. 3 tdr. land.

Foruden de der var beskæftigede i jordbruget, var der adskillige håndværkere og handlende bosat i Hove. Her skal i flæng nævnes følgende:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

En købmand	Hove Bygade 1
- høker	Hove Gadekærsvej 3
- Skomager	Hove Gadekærsvej 5
- handelsmand	Hove Gadekærsvej 6
- væver	Hove Gadekærsvej 11
- møllersvend	Hove Tunge
- sypige	Hove Tunge
- væver	Ulveåsen 6
- tømrer	Ulveåsen 10
- syerske	Ulveåsen 10
- urmager	Ulveåsen 16
- tækkemand	Ulveåsen 18

Endelig boede den navnkundige skolelærer Jens Peter Jørgensen på Hove skole, Overdrevsvej 11.

Det undrer en, at der ikke findes nogen smed i Hove på det tidspunkt, idet smedien (nu glarmesterværksted) er anført på et kort fra 1897. Dog kan det skyldes, at en eventuel smed også har haft anden beskæftigelse, hvilket var almindeligt. For mange mænds vedkommende er de anført som fx.- jordbrugere og væver - o.s.v.

Desværre er der ikke mange oplysninger om kvindernes beskæftigelse. De er for de giftes vedkommende alle betegnet som husmødre, selv om de også har haft en masse andre gøremål. De har helt tydeligt været midtpunkt i plejen af ældre og syge, idet der i mange huse boede flere generationer sammen.

Der boede således 9 personer, der er betegnet som værende på aftægt, under fattigdomsforsørgelse eller som syge familiemedlemmer.

Kvinderne har endvidere været centrum for børnenes opvækst. Der var 46 børn under 15 år, heraf var de 6 plejebørn. Flest børn havde på det tidspunkt bagersvend Johan Lohse og hans kone Caroline Amalie ude på Hove Tunge, idet de havde 5 hjemmeværende børn fra 3 til 12 år.

Endelig er nogle få personer betegnet som arbejdsmand, husmand eller husfader, men forskellen i disse titler kan være begrundet af, at de 3 tællingskommissærer har brugt forskellige benævnelser for i øvrigt samme beskæftigelse.

Så vidt vides er kun Thorsøgaard (Hanne Grindsted) og Ulveåsen 16 (Ingemann Nielsen), samt - indtil 1992 - Hove Bygade 1 (Herman Augustsson) beboet af samme familie som i 1890.

Sådan kan der findes mange interessante oplysninger ved at tilbringe nogle timer på lokalarkivet, og selv om der er gået hundrede år, skal det heller ikke glemmes, at der ved folketællingen den 1. februar 1890 var en jomfru på 21 år i Hove.

Hove Gadekær ca. 1915.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Mit Levnedsløb i store Træk

Af Niels Poulin Nielsen
Lærer Nielsen døde april 1992, men et par måneder før afleverede han sine erindringer som vi bringer her.

Barndommen

Jeg kom til verden d. 6. marts 1905 i Serridslevs gamle skole som søn af enelærer Niels Nielsen og hustru Edel Marie f. Nielsen. Serridslev var en mindre landsby i Nebel sogn. Den ligger ved landevejen mellem Horsens og Aarhus, ca 6 km fra Horsens. Her boede vi de første 2 år af min levetid. Så blev der bygget en mere moderne skole i den sydlige ende af landbyen, hvor vi flyttede hen, og den gamle skole blev indrettet som det, man dengang kaldte fattighus.

Til den nye skole hørte også en stor have. Her havde far et par bistader stående, hvad vi børn ikke var så glade for. Vi var bange for bierne, men vi lærte hurtigt at affinde os med dem. Vi erfarede, at når vi bare gik forbi kuberne uden at røre dem eller blive stående foran dem gjorde de os ikke noget.

Far havde også høns og ænder, som vi hjalp med at passe. Mange af deres æg blev udrugede og ellers solgte far mange af deres æg til andre, der købte dem som rugeæg, da det var nye moderne racer.

En dag så jeg far plante selleri i urtehaven. Da han var færdig og gik ind, løb jeg ind til nogle nyudrugede ællinger og samlede nogle op i en kurv. Derefter løb jeg ud til selleribedet, trak de nyplantede selleri op og plantede ællingerne i stedet med hovedet nedad. Jeg forestillede mig, at de så ville gro op der, men far fik hurtigt byttet om igen.

Til at begynde med var der kun 2 klasser i skolen, men da børnetallet steg, blev der oprettet en såkaldt pogeskole. Her begyndte jeg min skolegang.

Vi var 5 søskende i Serrislev: Haakon (1902), Oluf (1903), Niels (1905), Ingrid (1907), og Eigil (1909). Som 13- og 11-årig måtte Oluf og jeg tage arbejde i sukkermarkerne på Egholm på Sandager Næs for at hjælpe til med økonomien derhjemme. Haakon var ude at tjene som landmand.

1915 fik far embede i Sandager ved Assens, og her kom vor yngste søster til verden. Det var en stor forandring for os børn at komme til Fyn. Sproget her var helt anderledes end det østjyske. Vi sagde a, fynboerne sagde je. Det varede noget, inden vi lærte at tale fynsk. Den første morgen, vi gik i skolen, var der en elev, som rakte hånden op, og far spurgte vedkommende, hvad hun ville sige. "Der er kommet 3 nye elever, 2 drenge og en pige", sagde pigen. "Det ved jeg", sagde far, "For det er mine børn".

Der gik nogen tid, inden fynboerne og vi rigtig faldt i hak. Men så gik det også udmærket.

Niels Poulin Nielsen.

Ud at tjene.....

13. april 1919 blev jeg konfirmeret. Far ville gerne, at jeg skulle fortsætte på Assens Mellem- og Realskole, men det havde jeg ikke lyst til. Far spurgte mig, hvad jeg kunne tænke mig at foretage mig i fremtiden. Jeg ville være politibetjent, men far sagde, at så skulle jeg først være soldat, og det var jo ikke sikkert, at de kunne bruge mig til det. Så måtte jeg ud at tjene og 1. maj kom jeg ud på "Gamfeldgård" Sandager Næs. Der var jeg et år.

Det var et af de år den spanske syge raserede, og det hændte så, at alle på gården var sengeliggende, og det samme var tilfældet i skolen. Jeg slap for sygdommen, men jeg måtte så gøre gavn begge steder en ugestid. Det var drøjt, men jeg klarede det. Jeg skulle dog ikke sørge for maden. Det klarede de selv.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1. maj 1920 flyttede jeg hen på "Egholm". Manden der lod min bror Haakon, som tjente der, spørge mig, om jeg ikke godt kunne tænke mig at komme derhen. Det kunne jeg godt, for der var fast arbejdstid fra kl. 5 til 18 om sommeren og fra kl. 6 til 18 om vinteren. Der var desuden faste spisetider, for pigerne, det var to døtre, ville have det således.

På " Egholm" var det skik, at nogle fra gården skulle møde op i kirken, når der var gudstjeneste. De fleste gange var det husbond og husmor, der gik dertil, men hvis de var forhindret, måtte enten en af pigerne eller en af os karle give møde.

De to gårde Gamfeldgård og Egholm var nabogårde og havde begge marker ud til Lillebælt. De marker ville vi gerne ud til, for der var altid noget at se på ude på Bæltet, færgen til Bågø og Brandsø. Under 1. Verdenskrig skete der ofte minesprængninger og vi så Zeppelinere, som fløj langs både vestkysten og østkysten af Sønderjylland.

Forberedelse til lærerseminariet

I løbet af sommeren 1922 spekulerede jeg meget over min fremtid. Det var ikke, fordi jeg var ked af at være landmand, men jeg var blevet klar over, at jeg ville få vanskeligt ved at fortsætte som landmand, da jeg ikke havde store muligheder for at få eget landbrug. Der skulle jo mange penge til at få et passende stort landbrug. Resultatet af mine overvejelser blev, at jeg bestemte mig til at følge i fars fodspor. Det var måske en familiesvaghed. Der var på det tidspunkt mange lærere i familien, foruden dem, var der flere i gang med uddannelse,fire fætre fra Hørup og nogle kusiner.

Far godtog min afgørelse, idet han tilføjede, at hvis jeg senere blev soldat, kunne jeg, hvis jeg stadig helst ville til politiet søge ind der.

Resultatet af min bestemmelse blev, at jeg sagde min plads op til november, og derefter begyndte jeg forberedelse til optagelse på et seminarium hjemme hos far og en nabolærer i Barløse. Reglerne dengang var, at man skulle være i praksis mindst et 1/2 år i en folkeskole. Da året som praktikant var omme, forsøgte jeg optagelse på Haderslev seminarium. Jeg bestod også optagelsesprøven, men kunne ikke blive optaget der, da de selv havde tilstrækkelig med præparander til at fylde den nye førsteklasse.

Jeg søgte så hos de to fynske seminarier, Odense og Skårup, men de var også optagne. Resultatet blev, at jeg måtte prøve igen næste år. Jeg fortsatte hjemme og i Barløse, men sommeren brugte jeg til at tjene penge. Jeg tog roearbejde og hjalp til i høsten på mine gamle tjenestepladser, Gamfeldgård og Egholm.

Februar 1924 tog jeg til Karise, hvor der var præparandkursus på realskolen.

Herfra tog vi til optagelsesprøve på Jonstrup i juni. Vi var 14 fra Karise, der blev optaget her.

Jeg kom ind som nummer 6. Nummer 1 blev Svend Aage Olsen og en anden af os nr. 3. Svend Aage blev demitteret som nr. 1. Han fik arbejde i København, hvor han begyndte at læse som teolog. Han blev senere præst i Vonsild og senere formand for kristelig lytterforening samt medlem af radiorådet.

I juni 1927 skulle 14 af os på session i Frederiksholm, men kun tre af os blev taget som værnepligtige. Jeg blev garder, men da jeg omgående søgte ind for at aftjene værnepligten, fik jeg at vide, at næste årgang hos garden var indkaldt.

Jeg gik så til forsvarsministeriet for at blive overført til anden tjeneste. Jeg bad om at komme til Værløselejren, hvor tjenestetiden kun var 2 måneder, men det kunne heller ikke lade sig gøre. Den skulle man være udskrevet til. Jeg gik så med til at tage, hvad det nu kunne blive.

Lærer Nielsen med sin ældste søn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forlovelsestiden i Jonstrup

Grunden til at jeg gerne ville have tjenestetiden overstået, var at der i Jonstruptiden var kommet en pige til Jonstrup, som jeg havde fået et godt øje til. Det var en pige fra Oppesundby, som var blevet ekspeditrice hos købmand Olsen i Jonstrup. Senere blev hun pige hos frk.Bilde som havde et pensionat i Jonstrup. Det var det pensionat, hvor jeg boede og spiste. Vi blev efter efterhånden gode venner og ville giftes, så det var om at få overstået militærtjenesten så hurtigt som muligt.

Jeg var da ofte i Oppesundby på besøg, og den 12. juni 1927 lå her et brev, som var sendt til mit hjem i Sandager på Fyn og som de havde videresendt. Heri stod, at jeg skulle møde i Kastellet d. 15. juni for at begynde som kystartillerist.

Og så var der militærtjenesten

Jeg kom ud på Dragørfortet og her var jeg så rekrut i 4 mdr., hvorefter jeg blev sendt til Kastellet igen som kontorordonnans på regimentskontoret. Her var jeg så i 3 mdr., hvorefter jeg vendte tilbage til Dragørfortet som basse. Her var vi nu kun 2 basser med eksamen, jeg som lærer, den anden med præliminæreksamen. Fortet skulle nu sende 2 mand til videreuddannelse på kadetskolen. Kaptain Clausen spurgte, om jeg var interesseret. På en måde var jeg interesseret, men det ville tage endnu 2 år af min tid. Jeg forklarede Clausen om mine problemer. Dels ville jeg gerne begynde i skolen, og dels var det så udsigterne til at blive gift. Det forstod han udmærket, og han ville nu gøre alt for, at jeg kunne undgå denne uddannelse, og det lykkedes ham. Jeg blev i stedet hjemsendt som underkorporal, det vil sige, at jeg skulle gøre kontortjeneste ved en genindkaldelse.

Ud som vikar

15. februar 1928 blev vi hjemsendt, så nu kunne jeg begynde på at søge vikariater. Reglerne dengang var, at man skulle have samlet 2 års vikariat eller 1 1/2 år + 1/2 år praktik i en skole. Det sidste kunne jeg få hos far. Men de 1 1/2 års vikariat var mere vanskeligt, for der var mange nyuddannede lærere.

Jeg var heldig, for kort efter min hjemkomst fik jeg et vikariat i nabobyen Holevad, hvor lærer Rasmussen havde fået det man kaldte præstesyge. Del vil sige, en halsbetændelse, som gjorde at han dårligt kunne tale, så det kunne høres og forstås. Her virkede jeg i 2 måneder, hvorefter jeg fortsatte hos far til sommerferien. Da fik jeg tilbudt et årsvikariat i Sørvad ved Holstebro. Det var min kusines mand, Esbern Jespersen, der skulle på årskursus i København. Jeg tog selvfølgelig mod tilbudet, selv om det kun blev lønnet med 100 kr. mdl. + logi. Kosten skulle jeg selv betale. Men der var jeg igen heldig. E. Jespersens svigermor var min kusines mor og hun og hendes mand, fhv. købmand Geertsen, tilbød mig middagsmad og aftensmad for 25 kr. mdl. Hos min kusines mor tjente en anden af mine kusiner, Marie, datter af min morbror Jens Martinder boende i Nr. Lyngvig på Holmslands Klit. Han var tømrer og vikarierende fyrpasser, både i Nr. Lyngvig og på Holmslands Klit. Foruden Marie havde han 3 sønner, som alle blev fiskeskippere, 2 i Esbjerg og 1 i Hvide Sande.

Den vestjyske skoleordning

I Sørvad havde man den såkaldte vestjyske skoleordning. Det vil sige at der kun var 1 lærer om sommeren, og om vinteren desuden 1 vinterlærer. Eleverne blev delt i 4 klasser om vinteren og 2 klasser om sommeren. Vinterskolen foregik i et mindre hus i nærheden af den rigtige skole. Vinterskolen var fra september til april. Det skyldtes bl.a. at de ældre elever så kunne hjælpe mere til derhjemme om sommeren, og mange af eleverne havde langt at gå for at komme i skole, og mange af dem havde lang vej over heden. De ældre havde bedre tid til at gå den lange vej om vinteren, og på denne årstid gik de så 5 dage om ugen i skole mod 1 dag ugentlig om sommeren. Det var altid onsdag formiddag de ældre elever gik i skole om sommeren.

De mindreårige var om vinteren delt i 2 klasser hos vinterlæreren, men havde så 5 ugentlige dage om sommeren i den rigtige skole. Efterforholdene var det en god ordning. Vinterlæreren, som jeg arbejde med, hed også Nielsen. Han blev senere lærer i Ry og Esbjerg, hvor han endte som skoleinspektør.

Endelig et fast skolelærerembede

31. juli 1929 sluttede mit arbejde i Sørvad, Vinding-Vind kommune, så nu kunne jeg rejse hjem igen og begynde at søge fast embede. Det var stadigt svært at få noget, men jeg var igen heldig med at få nogle vikariater, så jeg fik samlet 2 år og kunne søge fast embede. Jeg søgte mange steder rundt omkring, hvor der var noget. Turene foregik på cykel, så jeg kom mange steder, hvor jeg aldrig havde været før. Til sidst søgte jeg et andenlærerembede i Espe ved Ringe, og der var jeg heldig. Heldigvis havde jeg på seminariet aflagt prøve som organist og bestået, og det var en betingelse ved embedet i Espe, at man kunne overtage orga-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nisttjenesten ved Espe kirke.

Da jeg var indstillet som nr. 1, kørte jeg rundt til amtsskolekommissionen i amtet. Blandt medlemmerne i kommissionen var også provsten i Fåborg. Det første han spurgte mig om, var om jeg var gift. Det måtte jeg benægte, men jeg kunne fortælle ham, at jeg var forlovet, og at vi gerne ville giftes.

"Når jeg spurgte", sagde provsten, "er det fordi der er mange kønne piger i Espe. Og vi skulle jo helst undgå, at der blev for megen uro der, hvis der kom en ugift lærer". Jeg kunne berolige ham, vi kunne sagtens nå at indgå ægteskab, inden jeg skulle begynde der, hvilket var 1. nov. samme år. Jeg fik hurtigt kaldsbrevet, og vi holdt så bryllup 26. okt.

1. nov. begyndte jeg så i Espe og var der i 21 år. Førstelæreren var J. Rasmussen, Han var venstremand, og noget af det første han spurgte mig om, var om jeg var venstremand som min far. Han havde læst mange af de artikler, far havde skrevet i "Fyns Tidende". Det måtte jeg benægte og fortælle, at jeg var socialdemokrat, det kunne han ikke forstå.

Ved et andet embede, jeg søgte skulle jeg besøge en greve, som var i skolekommissionen der. Han spurgte mig også, hvilken politisk retning, jeg hørte til, og da jeg ærligt måtte svare, at det var socialdemokratiet, behøvede jeg ikke at besøge andre af kommissionens medlemmer, sagde han.

I Espe kom jeg i sognerådet som eneste socialdemokrat, og der var jeg til 1950, da vi rejste til Smørum.

En skolelærer i Smørum

Jeg havde de sidste år i Espe søgt flere ene- eller førstelærerembeder, men forgæves. Da så jeg i "Folkeskolen", at der var et par embeder på Sjælland. Vi havde på det tidspunkt 7 børn, 6 drenge og 1 pige. De to ældste drenge gik da på studenterkursus i Odense, og de ville gerne studere videre i København, så det ville være lettere for os, hvis vi boede på Sjælland.

Jeg besluttede at søge de to embeder på Sjælland. Det ene var i Smørum og det andet i Sigerslevøster. I sommerferien tog jeg turen over for at tale med myndighederne der. Og det gav pote. Jeg blev indstillet begge steder, nr. 1 i Smørum og nr. 2 i Sigerslevøster. Jeg besøgte bl.a. N. Gottchalk-Hansen (præsten i Ledøje-Smørum). Alle var flinke, og resultatet blev da også, at jeg fik embedet som førstelærer i Smørum, hvor jeg arbejdede til 1973.

Cykeltur fra Espe til Møen.

Skoler og kollegaer i Ledøje-Smørum.

I 1950 var der 4 skoler i kommunen: Smørumovre, Hove, Ledøje og Smørumnedre. Sidstnævnte var forskole. I Ledøje var der 2 lærere: Frits Hermann og Edla Nokolaisen, i Hove: A. Støy, i Smørumnedre: Ellen Nielsen.

I Ledøje var forskole og hovedskole samlet i een bygning, opført 1925. I Smørumnedre begyndte børnene fra Smørum skoledistrikt deres skolegang i forskolen og gik der de første 3 år, hvorefter de kom til Smørumovre skole, hvor de blev delt i 2 klasser.

I Hove måtte Læreren selv klare alle syv årgange. I nogle år havde han dog hjælp af en pogeskolelærerinde. Bl.a. hjalp Støy`s søster en del. A. Støy holdt op i 1953, og blev afløst af en forskolelærerinde, og de ældre elever blev delt mellem Hove og Smørumovre skoler.

Søagerskolen

I 1950-erne blev det besluttet at bygge en centralskole, så alle elever kunne samles der. Den stod klar til brug 1959 efter sommerferien. Kommunens lærere fik så deres nye arbejdsplads der, med undtagelsen af Ellen Nielsen, Smørumnedre, som besluttede sig for at gå på pension. De lærere, som fortsatte var: Frits

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Udflugt til Frederiksborg Slot.

Hermann, Edla Nikolaisen, og Jytte Dencker, som havde virket i Hove et par år, og N. Poulin Nielsen. En ny forskolelærerinde blev ansat, Lis Sørensen, hun kom fra Kirkerup.

Der skulle nu ansættes en førstelærer. Både lærer Hermann og jeg søgte jobbet, men skolekommissionen og sognerådet kunne ikke blive enige om, hvem af os det skulle være. Så embedet blev opslået ledigt, og resultatet heraf blev, at Carl Otto Hansen fra Karlebo fik jobbet. Han var også dimitteret fra Jonstrup, et år efter mig og et år før Hermann, så vi kendte ham begge fra den tid.

Der var ca. 180 elever fra starten, men da udstykningen i kommunen begyndte 1963 steg elevtallet, og snart måtte lærerstaben udvides. Det betød at skolen kunne få status som købstadsskole, hvilket medførte, at ledelsen af skolen skulle være en skoleinspektør.

Carl Otto Hansen ville selvfølgelig gerne fortsætte som skoleinspektør, men det var ikke let for ham. Han havde i de år, der var gået, fået et uheldigt forhold til lærerne, så de ønskede ham ikke som inspektør. Han prøvede på forskellig måde at få sit ønske opfyldt. Han inviterede Ballerups borgmester Ove Hansen til at komme til et forældre-lærermøde for at tale hans sag. Men det var en bommert for ham, hvorfor skulle Ove Hansen blande sig i forholdene her.

Resultatet blev da også, at stillingen blev opslået ledig, og der kom mange ansøgere. Man valgte en ung lærer fra Frederiksberg, Finn Lopdrup Fauk, som blev kaldet, og det viste sig at være et godt valg.

Efterhånden som udstykningen skred frem, voksede elevtallet og antallet af lærere, der blev også ansat ikke seminaruddannede faglærer. Her kom fru Møller Mortensen, Ledøje, ind som lærer i madlavning og undervisning i håndarbejde (systue). Hun virkede her en halv snes år. Men da hun ikke kunne opnå fast ansættelse med løn, som lærerene fik, flyttede hun sit arbejde til Islev.

Fra sognerådet til byrådet

Foruden mit arbejde på skolen, brugte jeg også en del tid på arbejdet i sognerådet. Her var også interessante ting at tage sig af. 1954 kom jeg i sognerådet i Smørum og var der til 1970, mange år som næstformand i socialdemokratiet. Her var vi konstant 4 på liste A.

Ved det første sognerådsmøde efter skolemødet var der nogle af medlemmerne, der mente at jeg måtte trække mig tilbage fra sognerådsarbejdet.

Det mente jeg ikke selv, da jeg jo stadig var socialdemokrat, og et flertal i rådet mente det heller ikke. Jeg kunne fortsætte som løsgænger. Så jeg blev.

Nogen tid før næste sognerådsvalg kom nogle af mine gamle vælgere til mig og spurgte om jeg ville gå med til at lade mig opstille på en politisk Hove/Nybølle-liste. Jeg skulle så opstilles sammen med kriminalassisten Alex Jensen i Hove. Det gik jeg med til og resultatet blev, at vi begge blev valgt.

Jeg fortsatte så i byrådet til 1970.

Som viceskoleinspektør

I slutningen af 60-erne havde Søagerskolen så mange elever og lærere, at der også skulle være en viceskoleinspektør. Nogle af mine kolleger foreslog, at jeg skulle søge stillingen. Det gjorde jeg så, og jeg fik den. Den havde jeg, til jeg nåede højeste løntrin i den stilling. Det betød nemlig en masse kontorarbejde og for lidt arbejde i forhold til eleverne. I september '73 måtte Fauk tage sygeorlov og rejste til Løgumkloster på rekreation. Jeg måtte så overtage ledelsen af skolen, og det varede til 5. nov. '73. Da var Fauk vendt tilbage som nyforlovet.

På samme tid var min søn ude for et færdselsuheld. Han arbejdede som elektriker for Carl Rasmussen, hvor han havde været i lære. Vi hjalp med at passe deres to drenge mens vor søn lå på hospitalet. Carl Rasmussen hjalp vores svigerdatter meget.

I 1970 tog jeg min afsked som organist ved kirken og 1.sep. 1973 tog jeg min afsked fra skolen som 69-årig.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sognerådet 1954-58.
Siddende fra venstre: Bethel Pedersen, Vilhelm Nielsen, S. Kirkegaard, formand, Carl Sørensen, Carl Rasmussen.
Stående fra venstre: H.V. Christensen, sekretær, Thomas Krog, Vilhelm Nielsen, Axel Hansen, Poulin Nielsen, Nørgaard, bogholder.

Vi boede i de gamle

lærerboligere

Vi har boet fire forskellige steder i Smørum. I den gamle skole , hvor der både var skolelokale og lærerbolig, boede vi til 1961. Derefter flyttede vi ind i et nybygget hus i den gamle skolehave. Der var bygget to nye lærerboliger, vi boede i den ene og lærer Dannesboe i den anden. Vi boede der til 1972.

Grunden til at vi måtte flytte ud af den gamle skole var, at kommunens administrationspersonale havde pladsmangel. På grund af kommunens vækst krævede personaleudvidelsen, at hele den gamle skole blev taget i brug. Samtidigt blev der bygget en kontorfløj langs nordsiden af legepladsen, som var blevet parkeringsplads.

Der blev samtidigt indlagt alarmsystem i bogholderiet i den gamle skole. Hvis der var indbrud, ringede alarmklokken oppe hos os i haven. Jeg kunne så alarmere politiet, og det skete 3 gange i den tid vi boede der. Og alle 3 gange gav det udbytte for politiet.

Den 1. gang var et par 20-30 årige mænd ved at bryde ind. Vi stod i dagligstuen og kunne derfra se, hvad der skete ved skolen. Da så vi en betjent komme ud fra kontoret med en mand. Betjenten holdt sin pistol i ryggen på manden. Lidt efter kom den anden betjent derud, og vi så, at han rystede på hovedet. Han havde ikke fundet nogen. At de havde været to om indbrudet, fortalte den anholdte.

2. gang var det unge drenge, der var brudt ind. Da betjentene kom, gik en af dem ind ad hoveddøren, hvortil de skulle hente nøglen hos os. Den anden kravlede ind ad et vindue i nordgavlen, hvor glasset var knust. Han gik gennem værelserne, men på vejen så han en fyr skjule sig under skranken i ekspeditionslokalet. Betjenten lod som ingen ting, for udenfor vinduet stod en tredie betjent og ventede. Da betjenten, der var kravlet ind gik tilbage til vinduet snuppede han fyren under skranken.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da alarmen lød tredie gang, og jeg havde ringet til politiet, gik vi igen ind i stuen for at se hvad der foregik. Da så vi et par fyre bære en iltflaske over til et åbent vindue i kontoret. De havde taget den fra en bil, der var parkeret lige udenfor haven. Vi så, at der i bilen sad en cigaretryger. Vi kunne se gløden af og til. Da betjentene kom, gik den ene hen til det åbne vindue, mens den anden kom op for at få nøglen. Vi gjorde ham opmærsom på personen i bilen. Han gik hen og kikkede ind i den. Så kom han tilbage og sagde: "Det er kun en tøs, som sidder der". Den gang fik betjenten dem alle fire.

Det viste sig, at 2 af dem var nogle af mine gamle elever.

Flere skoler i kommunen

I tiden siden udstykningen begyndte og til nu, blev der også brug for flere skoler, så der blev bygget skole på Bosagerjord ved Flodvejen, og senere igen ved Balsmosen. Førstnævnte var tresporet og Balsmoseskolen tosporet ligesom Søagerskolen også var blevet udbygget til. Desuden oprettede lærer Knud Winter en fri skole i Hindbærvangen.

Stigningen i folketallet betød også, at der skulle være 2 præster i Ledøje-Smørum, 1 for hver af de 2 sogne. Og nu er sognene skilt, så hver af dem har eget menighedsråd.

I begyndelsen af '70-erne foregik der kommunesammenlægninger i hele landet, og det betød bl.a. at Ledøje-Smørum kommune skulle lægges sammen med Ballerup kommune. Og det var vi ikke glade for. Vi ville blive en udkant af Ballerup, så der blev kæmpet for at bevare vor selvstændighed. Det lykkedes, så vi er stadig os selv, og vi er nu oppe på ca. 10.000 indbyggere, og udviklingen foregår stadig. Det har også medført, at der er dukket nye stednavne op f.eks.: Hyldekær, Rytterkær, Nøddelunden, Hassellunden m.v.

Efterhånden blev administrationslokalerne i og omkring den gamle skole i Smørumovre for små, og man besluttede så at bygge et rådhus. Det kom til at ligge ved siden af Boesagerskolen, og samtidigt oprettede man også der et handelscenter.

Et tilbageblik

Da vi kom til Smørum, var det en rigtig landkommune med mange gårde og husmandssteder. Nu er der kun få rigtige landbrug tilbage. Den største gård var "Edelgave", som på det tidspunkt ejedes af Madsen-Mygdal`s enke Marie Madsen-Mygdal. På alle gårdene og hos husmændene var der selvfølgelig normal besætning af heste, køer og grise og der blev leveret masser af mælk til mejeriet. Men efterhånden svandt det ind i kobesætningerne, og til sidst var der i Smørumovre kun to gårde, der havde køer. Det var hos Søndergård og Mikkelsen, "Dueholm". Det gav for lidt mælk til, at mejeriet ville afhente det, og så måtte de også sælge ud af deres malkekvæg.

Mange af landbrugene blev nedlagt på grund af udstykningen. Gårdejerne kunne få mange penge for jorden til byggeri.

Ligeledes var der også mange drivhusgartnerier. Ledøje- Smørum ligger jo nær København, så der var ikke langt til grønttorvet derinde. I Nybølle var der 2 store drivhus-gartnerier. Det ene var "Den gamle Have", som Bonde Nielsen også fik ødelagt i sine velmagtsdage. Overfor dette gartneri lå et andet stort gartneri, som nu også er nedlagt. Ved Skebjergvej mod Ballerup ligger endnu et stort svampegartneri, og i Lille Smørum et stort krydderurt-gartneri, som er kendt i hele landet. Det leverer krydderurter mange steder i både indland og udland. Så er der desuden andre mindre gartnerier, hvoraf de fleste er blomstergartnerier.

Pensionist i Ledøje-Smørum

Da jeg gik på pension, var det i begyndelsen svært at vænne sig til, at jeg ikke skulle møde på en arbejdsplads til bestemt tid. Men ved huset på Skebjergvej var der jo en ret stor have, som skulle passes, og der var naboer, som godt kunne bruge en hjælpende hånd af og til, så jeg har aldrig behøvet at tænke: "Hvad skal du nu få tiden til at gå med?".

Nora Nørby ville gerne have høns, så hun skulle også have et hønsehus, og det tilbød jeg så at bygge, og det gjorde jeg. Fru Nikolaisen ville gerne have nogle espalierer sat op, og det fik hun. Skolen kunne også bruge mig ved eksamen og terminsprøver, så der tilbragte jeg mange timer.

I et par år tilbragte jeg nogle torsdage formiddag i den gamle skole med at hjælpe til på lokalhistorisk arkiv. Fru Nikolaisen havde i flere år klippet lokale nyheder ud af lokalaviserne og gemt dem i papæsker. De skulle nu registreres, og vi var nogle stykker, som tog os af dette arbejde. Foruden mig var der Solhauge, Th. Sørensen og Kierulff. Men efterhånden blev dette arbejde for ensformigt, så det opgav jeg så.

Det er da rart, at der i Ledøje Gl. Skole er et center for pensionister, hvor man 3 timer tirsdag, onsdag eller torsdag eftermiddage kan møde op og spille kort eller lave noget håndarbejde: knipling, vævning, porcelænsmaling, stofmaling og lignende.

Det var i store træk mit levnedsløb.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ledøjesmeden Jørgen Frederiksen stående ved ambolten med bl.a. den senere ejer af smedien Peter Nielsen ca. 1909.

Landsbysmeden i Ledøje-Smørum

Af Rita Holm

Landsbysmedens håndværk er et af de ældste specialiserede fag vi har. Gennem ældre og yngre stenalder brugte man værktøj fremstillet af ben og sten, og undertiden hører men betegnelsen - stensmeden.

Senere får vi bronzealder-smeden, der især beherskede støbeteknikken af den smeltede kobber og tin legering. Han støbte våben og smykker med smukke ciceleringer, men først da man omkring 500 år før år 0 begyndte at bruge jern, opstod den type smed som vi idag forbinder med håndværket.

Middelalderens håndværkere

Da bysamfundene opstod i middelalderen, samlede håndværkerne sig i byerne, hvor der var mere arbejde på grund af de mange mennesker, der var bosat der. Der opstod da også en konkurrence mellem håndværkerne, der derfor så sig nødsaget til at danne foreninger for de forskellige håndværk. Dermed opstod håndværkerlaugene der i flere hundrede år gennem love og regler beskyttede mestre og svende. Man uddannede og optog kun et begrænset antal håndværkere, således at der aldrig blev for mange i de pågældende fag.

En lærling skulle således være efter respekterede borgere og være ægtefødt. Når han havde aflagt sin svendeprøve, gik han som regel på "valsen" for at lære mere om sit håndværk. Danske håndværkere drog på valsen i europa og mange europæiske håndværkere kom til Danmark. Håndværkerne traf ofte en pige på deres vej, og mange danske håndværkere

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Smedefamilien i Smørumnedre f.v. Chr. og Kristine Andersen , August Jensen, Smørum Ovre, Frede Arnfeldt Andersen og en smedesvend (se Riis-Nielsens bog: Fra Fæstebonde til selvejer.

vendte aldrig hjem igen. Ligesom mange især tyske håndværkere traf en pige i Danmark og slog sig ned her. Derfra stammer en hel del navne af udenlandsk oprindelse.

Håndværkere i by og på land

Det var ikke tilladt håndværkere at slå sig ned hvor de havde lyst. En del håndværkere måtte kun bo og virke i byerne, mens andre gerne måtte tage ophold på landet. Vævere, grovsmede, hjulmænd, slagtere, rugbrødsbagere og ølbryggere måtte nedsætte sig hvor de ville. Hvorimod tømre, bødkere, teglbrændere, pottemagere, skræddere og skomagere kun måtte slå sig ned med amtmandens bevilling. Det samme måtte sadelmagere, glarmestre, malere og urmagere, hvis de var mindst 11/2 mil fra nærmeste købstad. Amtmandens bevillinger blev hovedsagelig givet til bondestanden.

Andre håndværkere som kandestøber, kobbersmede, bøssemagere, handskemagere, hattemagere, brændevinsbrændere, farvere,bogstrykker m.m. måtte kun opholde sig i byerne.

Efter grundlovens indførelse blev der udarbejdet en ny næringslov, som blev vedtaget i 1857 og efter 1862 kunne håndværkere frit bosætte sig, hvor de ville.

Bystævne i landsbyen

De gamle landsbysamfund var organiseret gennem vider og vedtægter. Brud på disse love og regler blev behandlet og dømt på bystævnet og den pålagte bøde bestod som regel af et pengebeløb som skulle betales til sognets fattigkasse. Undertiden dømte bymændene en synder 5 potter øl i bøde, som med stor tilfredshed blev nedsvælget af de samme bymænd.

Bystævnet blev holdt på et passende sted i landbyen, hvor det fandt sted i det fri i godt vejr. I tilfælde af dårligt vejr blev det holdt indendøre hos oldermanden. Ved disse møder havde kun jordejende eller jordfæstende bønder stemmeret. Bylauget, som denne forsamling også kaldtes, blev ofte holdt om søndagen efter kirketid, men kunne naturligvis i haste sager holdes på andre tidspunkter. Bylauget havde også som opgave at sørge for ansættelse af specialiserede folk, som skulle varetage de opgaver, som var fælles for hele landsbyen. Her var især byhyrden og landsbysmeden nogle af de vigtigste. Hvor smeden blev antaget af landsbyen, stillede de smedie og bolig til rådighed mod at han udførte smedearbejdet til en rimelig pris. I andre tilfælde fæstede han smedien af den godsejer, der ejede jord i landsbyen, men forinden havde smeden nok fået en accept af bylauget.

Smeden var en anset person i landsbyen, hvor man var afhængig af hans specialviden, som strakte sig længere end til smedefaget. Ofte var det smeden, der forsøgte at kurerer bondens syge dyr, især heste, men også en dårlig tand var han mester i at fjerne med sine tænger og div. hjælpemidler.

Trods smedens mange gøremål kneb det alligevel med økonomien. De fleste landsbysmede måtte derfor ernære sig som husmænd ved siden af faget og havde da en lille jordlod, som måske bønderne for en rimelig betaling hjalp ham med.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Smeden i Smørumnedre i baggrunden.

Smedene i vore landsbyer

I Ledøje var derfra 1600-tallet to smede, den ene i den østlige del af byen og den anden i den vestlige del, på gadejorden (gadejorden ejede alle i fællesskab) ved gadekæret.

I Hove havde man en smed fra 1720-erne og i Smørumovre var der plads til to smede, den ene fæstede hus under herregården Edelgave og den anden fæstede hus under det kgl. rytterdistrikt i Frederiksborg Amt. De to smede havde allerede fra slutningen af 1600-tallet bolig i Smørumovre, den ene under Edelgave og den anden under kgl. gods, det samme hus men da under Københavns Amt.

Omkring 1680 levede der også en smed - Knud smed - i Smørumnedre, men vi hører faktisk intet til hans efterfølger efter 1700 og det er derfor tænkeligt at byens smedearbejde blev udført hos Edelgave-smeden i Smørumovre, da også Smørumnedre hørte under Edelgave.

Det er et spændende at se på fordelingen af smedearbejdet i landsbyerne. Ledøje var kgl. gods og havde 23 gårde, og der var åbenbart arbejde nok til at antage to smede.

Vartov Hospital i København havde 7 gårde i Hove og 4 gårde i Smørumovre, det gav arbejde til een smed i Hove. Det kgl. rytterdistrikt havde 6 gårde i Smørumovre, det gav arbejde til een smed. Denne smed var dog så uheldig at trække en nitte, da der i 1787 ved udskiftningen blev udtrukket 6 husmandslodder, hvilket vil sige at denne smed aldrig fik jord og var husmand, som mange andre smede. Følger vi dette smederhverv op gennem 1800-tallet, er denne smed også den fattigst og fra omkring 1900, er der kun en smed i Smørumovre.

Edelgave-smeden lå skråt overfor den anden smed. Han var husmand med lidt jord og som underlag for smedearbejdet, havde han 13 gårde i Smørumnedre

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

△ Landsbysmeden var sidste udvej, når tanden smerte-de. Han håndterede tangen og mestrede grebet. Den lidende satte sig på ambolten, og så greb smeden fat og trak tanden ud. – Tegning 1880 på Det kgl. Bibliotek.

Illustreret Tidende sept. 93.

og 3 gårde med Smørum kro i Smørumovre, som også hørte under Edelgave. I samme by havde herregården Catrinebjerg - fra Sengeløse - en dobbelt gård og det er tænkeligt at også disse bønder gik til Edelgave-smeden, som helt op til vor tid var en af de betydeligste smede i området.

Nybølle havde et tæt forhold til Sengeløse sogn, idet alle landsbyens 6 gårde hørte under Catrinebjerg gods i Sengeløse. Bønderne havde hovarbejde sammen med bønderne i Sengeløse og vi finder da også mange faddere fra Sengeløse til børnene i Nybølle i Smørum kirkebog. Og det er da muligt at netop fælleskabet gennem arbejdet på samme gods, har haft en langt større betydning i landsbyen end det at bo i samme by. Der er dog mig bekendt ikke lavet nogen undersøgelser med denne vinkel på problemet.

I 1960-erne var der tre smede tilbage i Ledøje-Smørum, smeden Peter Nielsen i Ledøje, smeden Vagn Christensen i Smørumovre og smeden Frede Andersen i Smørumnedre. De er nu alle lukket, smedehuset i Ledøje er revet ned, i Smørumovre ligger en velbevaret smedie opført i 1828 og smedien i Smørumnedre er udlejet til andet formål.

Som far, så søn - i smedefaget

Der var tradition for at søn fulgte far i smedefaget. I 1684 fæster Hieronimus Knudsen en smedie i Smørumovre under det kgl. gods. Hans søn Knud Hieronimussen overtager smedefaget efter sin far 1720. Knud fik tre sønner og en datter og kort efter sin ældste søn Frederics konfirmation dør han i 1741 47 år gl. Frederic var da 18 år og vel næppe helt udlært, men han overtager smedien og i de næste 7 år sørger han for at hans fire søskende bliver konfirmeret. Hvorvidt Frederic var gift ved vi ikke, men han døde barnløs 40 år gl. i 1763. Få år inden han døde havde han taget gårdmand i Smørumovre Anders Hansen's fjerde søn Knud i lære og det blev da også Knud Andersen, der overtog smedien, som han havde indtil 1806. Knud opkaldte sin første søn Frederic efter sin læremester. Det var Knud der trak en nitte i lodtrækningen ved udskiftningen. Om Knud skriver præsten Jørgen Grundtvig nogle hårde ord i kirkebogen, da Knuds hustru døde 1772 28 år gl. efter et langt sengeleje; præsten skriver: "jordet Knud Andersen smeds hustru Johanne Bendtsdatter i Smørumovre 28 1/2 år, efter et langt og usselt leje. NB. En dydig kone - ulykkelig i ægteskab med bemeldte mand - Knud Andersen: Homo nullius".

Edelgavesmeden i Smørumovre hed omkring 1750 Rasmus Nielsen. Da han døde overtog hans søn Niels Rasmussen smedien. Niels's mor Johanne var muligvis datter af en smed, idet hendes bror Jørgen var smedesvend i Ledøje. Da Niels Rasmussen døde i 1798, efterlod han sig to døtre. Den ene var allerede gift med en bonde, men den yngste giftede sig et halvt år efter 19 år gl. med en smedesøn fra Baldersbrønde Hans Isacksen. Svigersønnen fortsatte som smed til ca. 1835, hvor Hans Isacksen's svigersøn Tobias overtog smedien, mens Hans blev medhjælper i smedien.

Omkring 1860 kom der en ny smedefamilie og smedien, som havde været i samme families hænder i mere end 100 år, gik til andre.

I Hove døde smeden Anders Andersen i 1782. Han var ved sin død 87 år og havde da været sengeliggende i 7 år på grund af blindhed og alderdom. Året efter døde hans enke Kirsten Pedersdatter 77 år gl. Hun havde været i ægteskab med sin mand i 54 år og fået 16 børn. Den ældste søn Anders Andersen havde da overtaget smedien flere år før.

For en ung smedesvend havde mesters datter stor

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Edelgavesmeden August Jensen med den mindre smedesvend ca. 1910.

interesse. men også en smede-enke vakte svendenes interesse. Da smeden Niels Svendsen i Ledøje døde 1768, 60 år gl., stod en ung 25 årig smedesvend Jørgen Nielsen parat til at trøste enken Anna Olsdatter. De blev gift samme år, men 7 år senere dør Jørgen Nielsen kun 32 år gl. Han efterlod sig ingen børn med Anna Olsdatter, men kort efter han død føder en ung ugift pige hans barn, der dør kun få uger gl. Enken Anna Olsdatter forsvinder og vi kan ikke følge hende. I 1776 kommer smeden Carl Olsen til Ledøje. Han fik flere børn hvoraf to sønner Gregers Carlsen og Jeppe Carlsen begge bliver selvstændige smede i Ledøje i 1800-tallet.

Når en far stod og manglede en læreplads til sin søn, blev også familiehold draget ind. I Ledøje tog smeden Peter Sørensen sin nevø Rasmus Lorentsen i lære. Rasmus var født på Vesterbro i København omkring 1760, som søn af grovsmed Lorents Rasmussen og Anna Sørendatter. Rasmus var i lære hos sin morbror i 5-6 år og blev konfirmeret i Ledøje kirke. Da han var udlært søgte Peder Sørensen om fripas for Rasmus, så han kunne drage ud - "da han videre agter at forsøge sin lykke andensteds".

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Smeden og landsbyfolkene

Smedens hverdag i landsbysamfundet bestod overvejende af de samme opgaver for landsbyens folk, men undertiden opstod der usædvanlige hændelser omkring ham, tildels forårsaget af andre og tildels forårsaget af ham selv.

I Hove var smeden Niels Rasmussen særdeles uheldig. Kort efter han slog sig ned i Hove, kom gårdmand i byen Hans Pedersen d. 3. marts 1727 til smeden for at få skoet sin hest. Smeden rensede hestens hove, men kom ved et uheld til at tilføje hesten et dybt sår "saa blodet styrtede ud, hvorefter benet hovnede og mange huller udbrød". Hesten led i fire uger, hvorefter den døde.

Hans Pedersen var meget utilfreds og søgte Vartov Hospital i København om 21 rigsdaler i erstatning. Hospitalet ejede al jord i Hove og hospitalsforstanderen anbefalede da også hospitalets myndigheder at erstatte hesten - som ovenikøbet var en af de dyre dragon heste - da gårdmanden var en fattig, men ærlig og flittig mand.

Seks uger efter fik Hans Pedersen det ansøgte beløb med den betingelse at pengene skulle betales til hospitalet "indtil han tid efter anden kand afstedkomme betaling igen". Smeden kom ikke til at betale for hesten.

Men uheldet var ikke slut for Niels Rasmussen. Den 4. okt. 1728 opstod der ild i hans hus og netop den dag blæste en stærk storm som hurtig fik ilden til at sprede sig til smedien. Ilden blev begrænset til smedens hus og smedie, men han nåede ikke at redde noget af sit bohave eller sit værktøj. Ved forhøret i Hillerød Byting - Hove hørte under Frederiksborg Amts jurisdiktion - forklarede Niels Rasmussen at hverken han eller hans folk vidste hvorfra ilden opstod og 9 bymænd vidnede "og som ilden formedelst stærk storm greb huset saa stærk an at ikke nogen kunne komme ind eller ud at redde noget".

Det afbrændte hus var på 8 fag, men endnu i marts 1729 er smeden ikke beviljet penge til opbygning af hus og smedie, som i beregningerne kun må være 6 fag til 53 rigsdaler. I 1737 opgav Niels Rasmussen smedien og forlod sognet.

Edelgavesmeden

Hans Isacksen

Da den anden smed Niels Rasmussen i Smørumovre døde i 1798 overtog svigersønnen Hans Isacksen værkstedet. Et par år efter døde enken Sidsel Nielsdatter 70 år gl. og da datteren Christiane ville have arven efter sin moder som havde boet hos dem til sin død, opstod der pludselig problemer.

Ifølge fattigloven arvede sognet alle ejendele efter en person som havde modtaget fattighjælp af sognet. Der var ikke noget der hed alderdomshjælp, folkepension eller lignende før efter 1892. Enhver der blev gammel og ikke kunne forsørge sig selv, måtte forsørges af familien eller modtage den såkaldte fattighjælp. Da Sidsel døde krævede sognet hendes ejendele da Sidsel havde modtaget 1 1/2 rigsdaler i hjælp. Hendes datter og svigersøn fandt det alligevel for groft at Sidsels ejendele skulle tilfalde fattigkassen på grund af 1 1/2 rigsdaler i hjælp. Så da degnen fra Ledøje og skoleholderen og en gårdmand fra Smørumovre dukkede op hos smeden Hans Isacksen for at vurdere Sidsels efterladenskaber, protesterede han men lukkede dem meget modvilligt ind tilsidst.

Sidsels ejendele, som bestod af seng, dyne, en stol, en taburet og to skabe, blev opgjort til en værdi af 10 rigsdaler 3 mark og 4 skilling. En af degnens medhjælper gik derefter til kromanden Morten Sørensen i Smørum kro, han var oldermand og medhjælperen bad ham tude i horn og kalde folk sammen, for Sidsel's ejendele skulle sælges på en auktion.

Imellemtid var degnen gået til en anden fattig, der var død i byen, for at taxere den dødes efterladenskaber. Den dødes søn var ikke meget for at vise de ringe efterladenskaber frem og da degnen mere var gået til dette hus for at få auktionen klar, opgav han taxeringen.

Degnen blev nu yderligere opholdt da smedens kone kom grædende og råbende, hvor uretfærdig hun blev berøvet sin arv efter moderen og at hun ville gå til præsten i Ledøje. Imens ventede degnen på hendes tilbagekomst bl.a. fordi kromanden havde været meget ligegyldig ja nærmest sent til at sammenkalde folk til auktionen.

Men problemerne for degnen og hans medhjælpere blev stadig større mens de ventede på at folk samlede sig til auktionen. Smeden skældte og gebærdede sig så voldsomt, at degnen tilsidst forklarede ham, at de ikke var kommet for at fornærme ham, de var kommet i et lovligt ærinde.

Smedens kone Christiane kom tilbage fra præsten Bindesbøll uden at have fået medhold, hvorefter auktionen begyndte. Den første ting på auktionen var Sidsels seng som smeden købte. Men hans kones gråd gjorde ham nu så rasende, at han stoppede auktionen og truede degnen og hans medhjælpere. De ville ikke i slagsmål med smeden og fortrak derfor fra byen.

Men sagen gik videre. Præsten Bindesbøll i Ledøje skrev til provsten at denne sag måtte få konsekvenser for smeden. Ganske rigtig var det en ubetydelig hjælp Sidsel havde fået og hun var ikke opført på fattiglisten, men som han havde sagt til datteren "Spørg mig om det der er mit, men ikke om det som er de fattiges".

Præsten mente afgjort at Sidsels ejendele tilhørte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

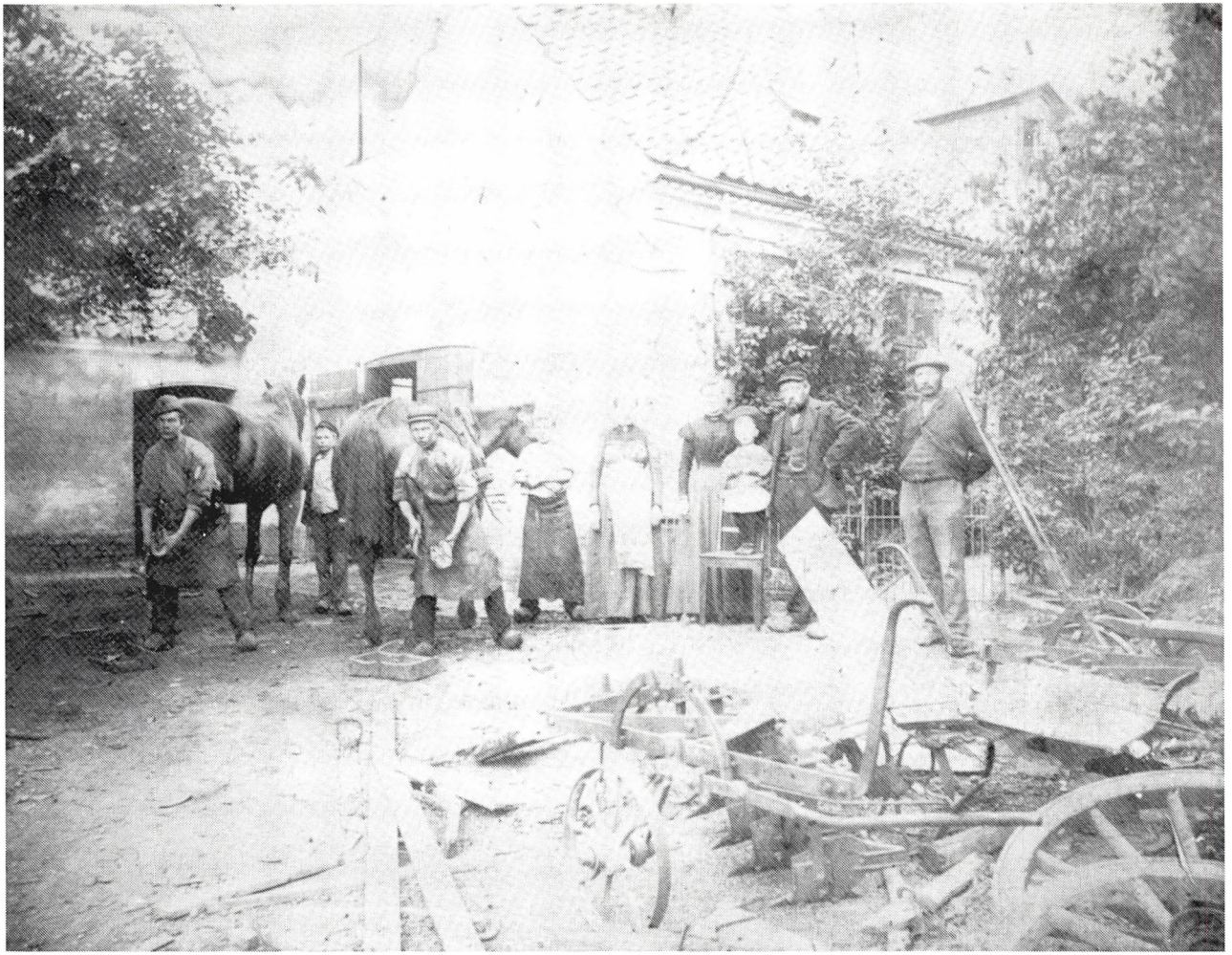

Ledøjesmeden Peter Nielsen ved at sko en hest hos smeden i Ballerup, hvor han var svend før 1908.

fattigkassen, og derfor kunne han ikke hjælpe datteren.

Provsten kom dog til et andet resultat, han henviste til forordningen af 1739 post III art. 6, der sagde at præster skulle optegne en fattigs ejendele, mens vedkommende var i live og at det så samtidigt var fattigkassens pligt at bekoste begravelsen. I det her tilfælde var intet optegnet og smeden havde selv bekostet sin svigermoders begravelse, ligesom han tilbød at betale de 1 1/2 rigsdaler Sidsel havde modtaget.

Og hermed sluttede sagen, smeden fik lov til at beholde Sidsels ejendele.

De her omtalte sager viser at beboerne i høj grad sluttede op omkring deres smed, de var i et gensidigt afhængighedsforhold til hinanden, og det var derfor naturligt at støtte hinanden.

Kilder:
Ledøje- Smørum kirkebøger
Breve til amtmanden.
Vartov hospitals gods:
Byerne på landet
Bispearkivet: Sager Sognevis

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

LAVENDEL
(Lavándula Angustifolia)

Af Frederik Duvald.

Lavendel er en flerårig halvbusk der hører til læbeblomstfamilien. Den stammer fra Sydeuropa, hvor den endnu dyrkes på meget store arealer. Især i Provence nær parfumebyen Grasse. Blomsterne høstes med maskine og de bruges overvejende til fremstilling af lavendelolie til parfumeindustrien.

Middelalderens munke spredte lavendelplanten over hele europa. I enhver klosterhave groede lavendel på grund af plantens mange anvendelses muligheder. Alle dele af planten dufter meget aromatisk, men mest koncentreret i blomsterne, der bevarer duften over en meget lang periode.

Igennem århundreder er anvendt lavendelolie til badevandet og som middel til behandling af hovedpine, maveproblemer og meget andet. Det var almindelig kendt at anvende lavendelvand til at bade tindingerne eller panden med, mod hovedpine. Eller man kunne drikke et afkog af pulveriserende lavendelblomster sammen med kanel, muskat og nelliker. Det skulle hjælpe mod migræne, kunne berolige nerver og hjerte, samt styrke hukommelsen.

I 1600-tallet var det moderne at pudre håret med lavendelpudder eller fylde små lavendelposer i damehattene. Det var også en god skik at sy lavendler ind i brudekjolen.

I nyere tid er anvendelsen øget kraftigt. Det er igen på mode at bruge lavendelsæbe og lavendelvand til skønhedspleje. Man er også begyndt at brodere små lavendelposer til at lægge mellem tøjet.

Inden damerne gik i kirke om søndagen plukkede de en kirkebuket, der overvejende bestod af lavendel og ofte suppleret med salvie, isop, hjertensfryd og krusemynte.

Der er mange andre måder at anvende lavendel på. F.eks. til at blande i potpourrikrukkernes indhold eller man kan anvende kandiserede lavendelblomster til kagepynt.

Blomster og blade kan anvendes til lavendelte, der fremstilles af 2 teskefulde tørrede eller friske blomster og blade til hver kop te.

LAVENDER

Det bedste høsttidspunkt er når blomsterne har åbnet sig. De tørres, hvorefter man kan ribbe dem af stænglen og opbevare dem i lufttætte beholdere til senere anvendelse.

Lavendel trives bedst på mager jord og i fuld sol. Under danske forhold bør den beskyttes mod frost. Ønsker man tætte, lave planter er den bedste beskæring om efteråret. Ønsker man at forny planterne kan de stiklingsformeres i løbet af sommeren til udplantning næste forår.

I Danmark er der tradition for at plante lavendel som kant eller hæk, anvendelsen går meget videre. Med god virkning kan lavendel plantes på tørmure, terrasser eller i større grupper som kontrast mellem sommerblomstrende lyng.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hove Mølle 1848.

Sten og sten er to ting

Lidt om skåltegn, kløvesten, møller og broer ved Hove Møllegård

Af Jens Henrik Jønsson

På vej fra Hove til søbyen Østrup ved Gundsømagle Sø passerer man broen over Hove Å ved Hove Møllegård. Tilbage i tiden var der to broer at passere her, idet åen i forbindelse med udnyttelse af vandets kraft i vandmøller var opsplittet i to løb. Sidst jeg kom forbi, det var i august måned i år, var noget forandret på stedet; det rødmalede jernrækværk på begge sider af vejen, som melder, at nu passerer man en bro, var væk! Jeg fandt det mellem en bunke cementbrokker, rester af den nedrevne bro, på marken ved vejen længere fremme. Ikke fordi den gamle bro var noget særligt, den var - ja netop, bare en bro. Nu er den udskiftet med et avanceret betonrør, en enkel, stærk og funktionel løsning. Det røde rækværk er erstattet af et lavt og mere trafiksikkert autoværn. At man passerer Hove Å kan læses af tavlen ved vejsiden.
I indkørslen til Hove Møllegård, hvor det går an at par-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1.Sten med skåltegn og kløverille. Hove Møllegård.

kere, fanges opmærksomheden af en stor rødgrå granitsten som skiller sig ud fra de øvrige marksten i stengærdet. Dens grove og forvitrede overflade er oversået med skålformede fordybninger, mindst atten muligvis flere. Skålgruber, eller skåltegn som de også kaldes, er simple helleristninger, oldtidsbilleder indhugget i sten. De dateres til bronzealderen og den sene del af den forudgående yngre stenalder, måske kan de have endnu større ælde, sagen er omdiskuteret.

I helleristningernes billedverden, hvor de enkelte motiver altid er stærkt stiliserede, kan man skelne mellem egentlige billedfremstillinger og tegn. Skåltegnene hører selvsagt hjemme i den sidste kategori som også er langt den mest almindelige med omkring 850 kendte forekomster herhjemme. De egentlige billedfremstillinger som skåltegnene ofte indgår i lader os ane, at de er dele af en mere end 3.000 år gammel magi som handler om soldyrkelse og frugtbarhedskult.

Hovestenen er den første skåltegnssten som nu er erkendt i Smørum sogn, men der må være langt flere at finde inden for denne rige bronzealderbygd. Følger man Hove Å til egnen omkring Gundsømagle Sø, optræder skåltegnene her talrigt.

Stenen i gærdet ved Hove Møllegård har mere at berette. I den ene side bære den spor efter en mindst 40 cm. lang og 5 cm. dyb kløverille. Stenen har altså tidligere været større, men er kløvet måske til brug som fundamentssten i en af de ikke mere eksisterende bygninger ved Møllegården. Eller stenen kan have indgået i en af de tidligere broer på stedet. Nøje kontrolleret kløvning efter en forud indhugget aflang rille er 1500- og 1600-årenes foretrukne stenkløvningsteknik.

I en stenbunke der ligger over for Møllegården, hvor en grusvej føre mod Bredmose og Møllegårdens gamle vejrmølletomt, findes eksempler på en senere tids stenkløvning. Her ligger en sten med spor efter kløvning foretaget ved hjælp af kiler, til hvis anbringelse der er indhugget en række korte kilehuller. Denne teknik til kontrolleret kløvning er den almindelige fra slutningen af 1700-årene og frem til nyeste tid. Flere af stenene i vejkanten er sprængt i uregelmæssige stumper og stykker, kun anvendelige til stengærder og vejskærver. De bære rester af tommelfingertykke borerør i kanten og er sprængt med sortkrudt. "Skydehullet" blev boret med mejselbor, der drejedes under arbejdet. En fjerdedel af hullet blev fyldt med sortkrudt, hvorefter lunten blev anbragt og krudtet stampet med en træpløk. Så blev hullet efterfyldt med avispapir og tørt ler, der også skulle stampes. Endelig kunne lunten tændes og stenen sprænges.

Andre sten ved Hove Møllegård kan berette om den tidligere møllevirksomhed på stedet. Mest iøjnefaldende er tre store møllesten som danner trappe til stuehusets terrasse mod vejen. De er af rhinsk basaltlava og så store som 1,5 meter i diameter. I den øverste møllesten er lidt ubehjælpsomt indhugget årstallet 1887. Men det er muligt at komme tæt på selve møllemekanikken. I en stenrække ved indkørslen til de nye ladebygninger ligger en granitsten med to dybe facetterede huller mærket af slid fra en roterende aksel. Det er næppe aksellejestenen for selve den vandrette aksel i vandmøllehjulet, der her er tale om, men nærmere en lejesten for en aksel i møllemekanikkens lodrette geardudveksling.

Hoffue mølle omtales allerede i 1581, men kan som møllested sagtens være langt ældre. For blot få generationer siden var der tale om et meget omfattende mølleri. I *S. Sterm's Statistisk-Topographisk Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt*, udgivet i 1836, kan der læses nærmere om Hove Mølle:

Den har et Areal af 90 Tdr. Ld., hvoraf 50 Tdr. Agerland, Resten Eng og Mose. Af Agerlandet er 12 Tdr. Ld. bortfæstet til 3 Huusbeboere. Bygningerne bestaae af et Stuehuus og 3 Udhuse, alle af Bindingsværk, desuden af en Vind-, Vand- og Stampemølle. Den hollandske Vindmølle har 3 Qværne, 1 Grovqværn, 1 Sigteqværn, 1 Skalqværn, og maler med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

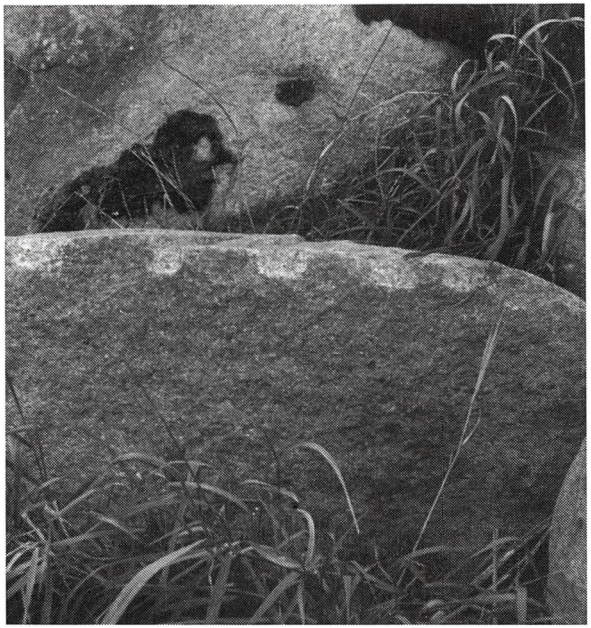

2. Sten med spor efter kilekløvning. Hove Møllegård.

3. Sten med "skydehul". Hove Møllegård.

4. Kværnsten. Hove Møllegård.

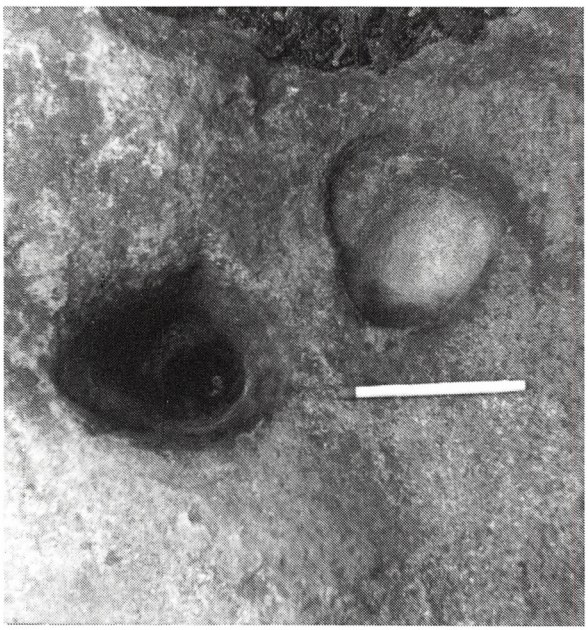

5. Aksellejesten. Hove Møllegård.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

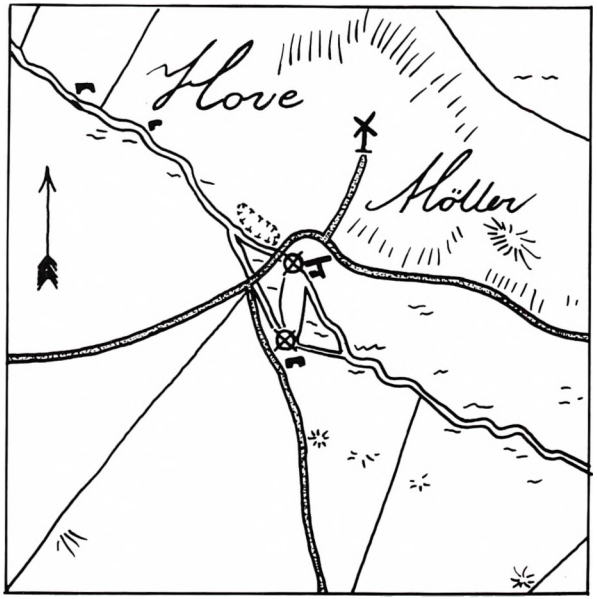

6. Hove Møller. Skitse efter Generalkvartermesterstabens kort opmålt 1821-22. Mølleværkerne er angivet med signatur,. Vandmøllen mistede sin betydning mod slutningen af forrige århundrede, vindmøllen levede videre en tid endnu.

fornøden Vind 4 Tdr. Sæd i Timen, og 2000 Tdr. om Aaret, hvoraf 100 Tdr. sigtes.

Vandmøllen bestaaer af to særskilte Mølleværker. Det ene, eller den saakaldte Storemølle, som drives ved Underfalds-Vand med et Hjul af 8 Alens Diameter, og 3 Qværne, 1 Grovqværn og 1 Skalqværn og 1 Sigteqværn, maler 1 1/2 Td. Sæd i Timen, og hele Aaret 300 Tdr., hvoraf 200 Tdr. sigtes; det andet Vandmølleværk eller Lillemølle drives ved Overfalds-Vand med et Hjul, der holder 4 Al. i Diameter; den har 3 Qværne, 1 Gryn- og 1 Skraa-Qværn og 1 Skalqværn, og maler aarlig 500 Tdr. Sæd, hvoraf 200 Tdr. til Gryn. Stampemøllen drives ved Underfalds-Vand med et Hjul af 5 Al. i Diameter, og indbringer aarligen, alle Omkostninger fraregnede, 200 Rbd.

Til Møllen hører 6 fæstehuse, hvoraf de 5 ligge paa Møllerens Lod, det 6'te i Hove By. Møllen ligger 13/4 Mile fra Roeskilde, og 3 Mile fra Kjøbenhavn; den tilhører for Tiden Hr. Kornerup. På Møllen 1 Smed og 1 Stampemester. I stampemøllen valkedes sandsynligvis klæde.

Tiden har slettet næsten alle spor efter mølleriet på Hove Mølle. Og på broen over Hove Å er der ikke mere et rækværk, man kan læne sig op af, hvis man giver sig tid, til at filosofere ved det hastigt rindende vand som førhen her var på hårdt arbejde i møllehjulene. Sten og sten er to ting, møller og møller er to ting - ligesådan er det med broer.

Anvendt kildemateriale:

S. Sterm: Statistisk-Topographisk Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt, tildeels efter meddeelte Efterretninger fra vedkommende Embedsmænd og Ejere. Kjøbenhavn 1836.

P.V. Glob: Helleristninger i Danmark. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter. Bd.VII. København 1969.

B. Jørgensen: Stednavne i Københavns Amt. Smørum Herred - Nordlige del. Danmarks Stednavne nr. 20. København 1990.

F. Kaul &
K.J. Krogh: En lidet påagtet stenkløvningsteknik - og om oltidsminder som stenbrud. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1990. København 1990.

Fotos: Jens Henrik Jønsson,
Københavns Amtsmuseumsråd.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Søager - en oldtidsboplads ved Smørumovre

Af Eliza Fonnesbech-Sandberg

Indledning

I marts 1991 blev Københavns Amtsmuseumsråd gjort opmærksom på, at man senere på måneden ville påbegynde opførslen af nyt boligbyggeri umiddelbart nord for Søagerskolen sydøst for Smørumovre. Da der lige nord for dette areal var udgravet dele af en gravplads fra vikingetid i 1989 (1), var det oplagt, at der skulle foretages en arkæologisk undersøgelse.

En prøveudgravning blev derfor iværksat øjeblikkeligt, og tydelige bopladsspor afsløredes i prøvegrøfterne. Prøveudgravningen blev derpå fulgt op af en egentlig udgravning. Med byggeriet i hælene foregik udgravningen til slutningen af maj. Da udgravningen afsluttedes i den nordlige ende af arealet, var de første moderne huse allerede opført i den sydlige ende.

1. Søagerbopladsen. I forgrunden er pladsens bedst bevarede hus markeret, i baggrunden ses Smørumovre Kirke.

Der var på forhånd forventning om at finde mere af gravpladsen og måske også en tilhørende bebyggelse. Begge dele kom til at slå til (2).

Området er højt beliggende i landskabet (fig. 1). Der er tale om et frugtbart morænelersplateau ca. 40 m. over havet. Det er en typisk beliggenhed for agerbrugsbopladser fra oldtiden. Der har tidligere været flere vådområder rundt omkring, end der ses i dag.

Bopladsen

Søgegrøfter udlagdes med 14 m's mellemrum over hele det truede areal på ca. 29.000 m². Spor af fortidige aktiviteter i grøfterne afgjorde, hvor og hvor meget der skulle udgraves. På grund af omfattende bopladsspor endte det med, at mulden fjernedes fra halvdelen af det totale areal fordelt på to udgravningsfelter. Sydligst og midterst på arealet afdækkedes et stort felt på 12.000 m² og nordligst et mindre felt på 2.500 m². I det store felt fandtes udelukkende bopladsspor, medens Rytterkærgravpladsens sydligste del rakte ind i det nordlige lille felt. Her lå grave og (formentlig ældre) bopladsspor blandet mellem hinanden.

Det interessante ved denne udgravning er, at der fandtes rester af 14 huse (fig. 2). Det er første gang, at det er lykkedes at finde spor af så mange huse ved en udgravning i Ledøje-Smørum kommune. Hustomterne er mere eller mindre velbevarede. På grund af nedpløjning er rester af de stolper, som har stået i husvæggene, næsten fuldstændig forsvundet. I de fleste tilfælde er der kun bevaret spor af de stolper, som har stået i to rækker ned igennem husene for at understøtte taget. Disse stolper har været ekstra store og har været gravet ekstra dybt ned i jorden. Derfor er der stadig spor bevaret af dem i undergrunden. Ligeledes på grund af nedpløjning er hele hegnsforløb ikke bevaret, ligesom indre rumopdeling i husene også er forsvundet. Enkelte "løse" stolpehuller på bopladsen er måske de sørgelige rester af fordums hegn.

De fleste af husene er orienteret omtrent øst-vest, og fra jyske huse vides, at stald oftest var placeret i østenden og beboelse i vestenden. Det er imidlertid tvivlsomt, om der har været stald i de små huse, som er fundet på Søagerbopladsen. Kun det bedst bevarede hus (hus 7) må formodes at have været tilstrækkeligt stort til også at kunne rumme stald foruden beboelse.

Ildsteder i husene var i de fleste tilfælde bortpløjet. I ét hus fandtes svage trækulsspor fra ildstedet. Derimod fandtes en del kogestensgruber, fordi disse var dybt nedgravet. Kogestensgruber erkendes på de ildskør-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

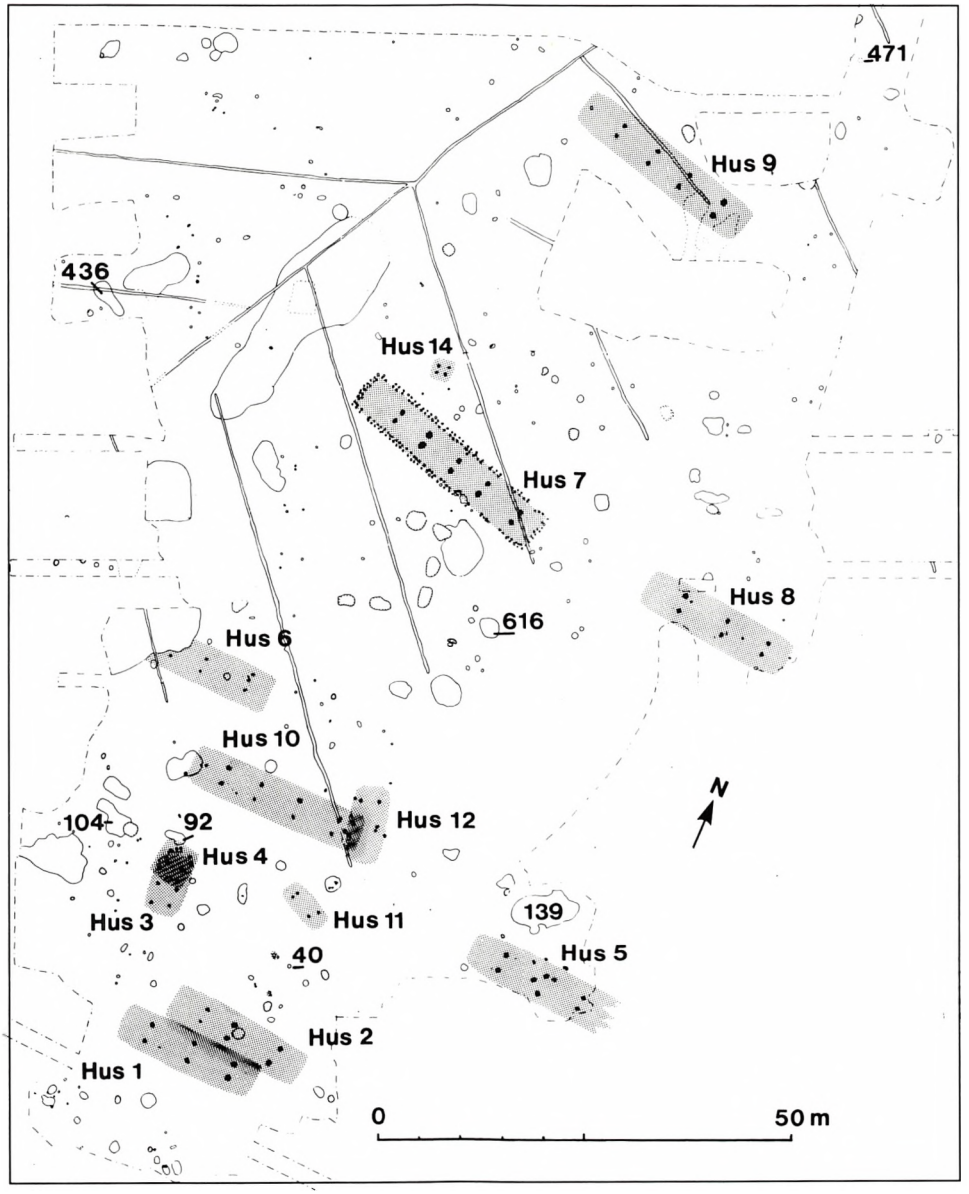

2. Plan over det store udgravningsfelt med huse og daterbare gruber nummereret.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

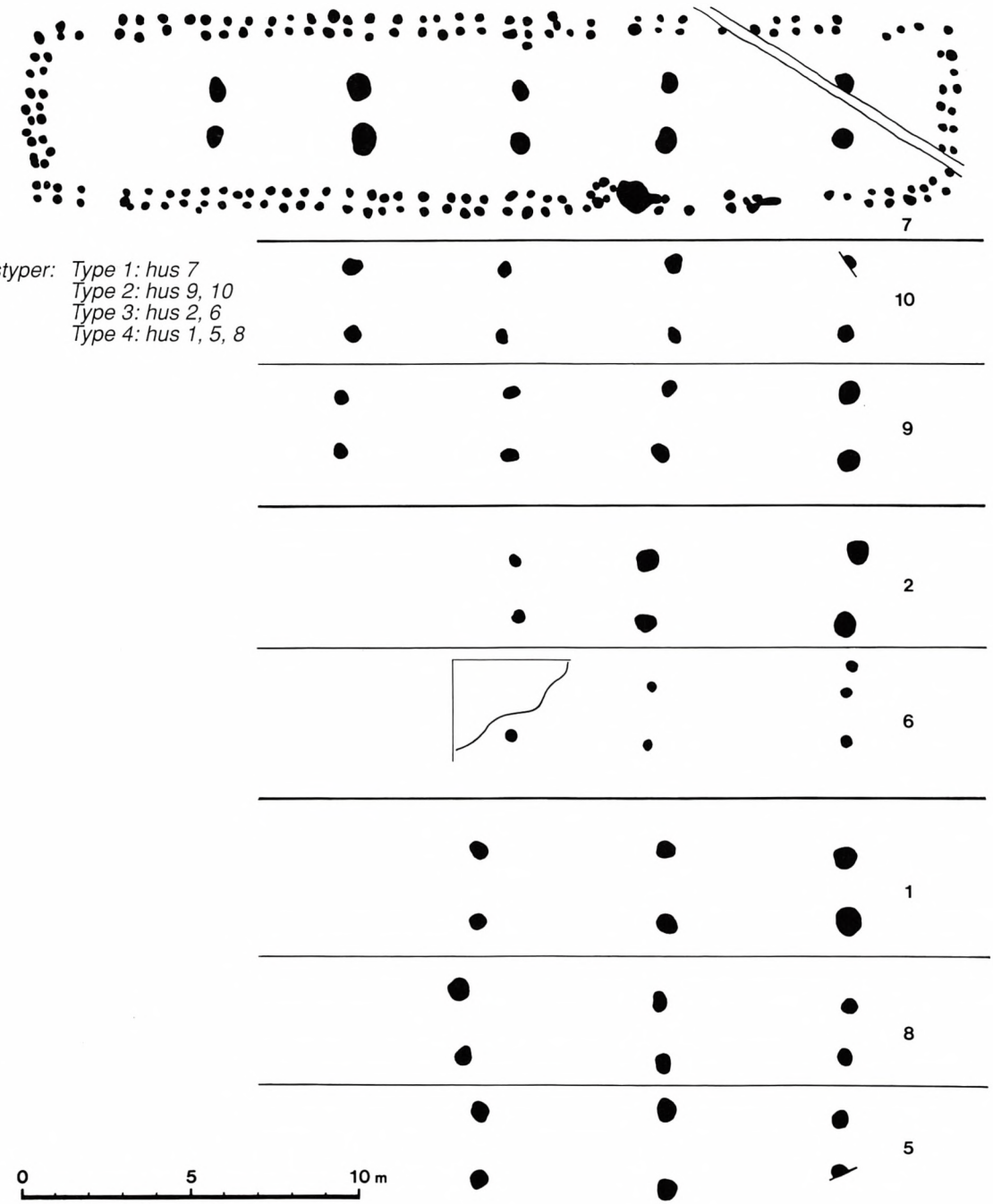

3. Hustyper: *Type 1: hus 7*
Type 2: hus 9, 10
Type 3: hus 2, 6
Type 4: hus 1, 5, 8

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nede, sodsværtede sten og trækul, som findes i som regel ret dybe huller i jorden. De har været benyttet til tilberedning af maden, omtrent som i en høkasse. Kogestensgruberne lå normalt udenfor husene, men er i ét tilfælde fundet inde i huset (hus 2).

Ligeledes udenfor husene er fundet et mindre antal affaldsgruber til husholdningsaffaldet. Affaldsgruberne indeholder som regel ituslået keramik, måske noget flint og måske dyreknogler.

Hustyper (fig. 3-4)

Type 1: Pladsens længste hus var samtidig det bedst bevarede. Spor af dobbelt vægstolperække var bevaret i næsten hele husets omkreds. Nogle af hullerne i stolperækken repræsenterer indgange, medens andre måske er udtryk for bortpløjede stolpespor. Der ser ud til at have været 2 indgange overfor hinanden i vestenden, og måske igen et sæt indgange overfor hinanden mellem 3. og 4. fag tagbærende stolper fra vest. De sidstnævnte indgange har måske ledet ind til et lille indgangsrum mellem beboelsen i vest og stalden i øst. I stalden har der måske igen været flere indgange. I vægstolpehullerne har stået tynde stolper, hvorimellem vidjer har været flettet ind. Yderst har huset så været lerklinet. Der er i nogle af affaldsgruberne fundet rester af lidt lerklining, formentlig fra husene. Huset har været 28 m. langt og 6 m. bredt. Der har været 5 fag tagbærende stolper inde i huset. Hustypen må ved en sammenligning med andre huse udgravet i Københavns amt placeres typologisk i germansk jernalder (400-750 e. Kr.) og snarest i en tidlig del af yngre germansk jernalder (550-650 e. Kr.).

Type 2: De to næstlængste huse, bestående hver af 4 fag tagbærende stolper, har overhovedet intet spor af vægstolperækken bevaret. Fagafstanden mellem de tagbærende stolper i huset af type 1 og husene af type 2 er stort set ens, men hullerne til de tagbærende stolper i de sidstnævnte huse er mindre og smallere end i type 1-huset, hvorfor stolperne og hele bygningskonstruktionen må have været spinklere i type 2. Vægstolperne har så også været spinklere og hullerne lavere, hvorfor de ikke er bevaret. Type 2-husene er formentlig samtidige med type 1-huset på grund af den typologiske lighed i de tagbærende stolpers placering.

Type 3: Fem huse består af kun 3 fag tagbærende stolper. To af disse, som er kategoriseret som type 3, har det vestlige fag placeret tættere på midten og det østlige længere fra det midterste fag end i type 1 og 2. Hus 2 er nærmest lidt trapezformet, da afstanden indenfor stolpefagene er større i østenden end i

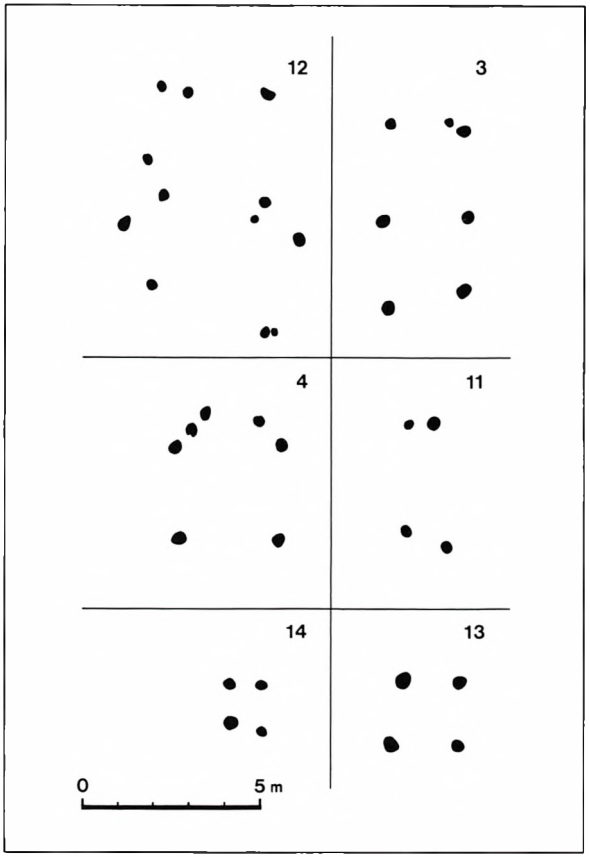

4. Hustyper: Type 5: hus 3, 12
Typåe 6: hus 4, 11, 13, 14

vestenden. Det samme gælder formentlig hus 6, men den nordvestlige stolpe er blevet overlejret af en senere grube, og i østenden er den nordøstlige stolpe erstattet af to mindre stolper, så det er ikke muligt præcist at afgøre formen. Type 3 er enten en typologisk forgænger eller efterkommer af type 2.

Type 4: De tre sidste huse med 3 fag tagbærende stolper har samme lange afstand mellem fagene som i østenden af type 3-husene. I hus 1 har fagene omtrent samme bredde, i hus 8 er det østlige endefag let indtrukket, og i hus 5 er begge enders stolper indtrukne i forhold til bredden. Hus 1 og 2 af henholdsvis type 4 og 3 må følge efter hinanden i tid. De kan ikke have ligget samtidigt på pladsen (jfr. oversigtsplanen fig. 2). Det ene af husene må betragtes som en udskiftning af det andet, og type 3 og 4 må derfor følge efter hinanden i tid.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Type 5: To mindre, lidt uregelmæssige 3-fags huse er begge orienteret nord-syd. Hus 12 har en ekstra stolpe placeret ved et par af de tagbærende stolper og har desuden spor af nogle få vægstolper og af et par dørstolper bevaret. Hus 3 har blot en ekstra stolpe placeret ved en af de tagbærende stolper. Hvor de ovenfor omtalte huse må have rummet beboelse og evt. stald i hus 7, må de to små huse af type 5 have været anvendt til andre formål. Den typologiske datering af sådanne småhuse er vanskelig. Hus 12 kan ikke have ligget samtidig med hus 10 af type 2 på pladsen. Husene af type 5 kan måske placeres i ældre romersk jernalder ved en sammenligning med huse fra Rygård bopladsen ved Gl. Holte (3). De ligger i øvrigt i et område på bopladsen, hvor der er fundet keramik fra ældre romersk (0-160 e. Kr.) og førromersk jernalder (500-0 f. Kr.).

Type 6: Endelig fandtes fire småhuse bestående hver af 4 stolper i et omtrentligt kvadrat eller en rektangel og med spor af tre ekstra stolper i hus 4. Sådanne huse kendes fra mange perioder af oldtiden, og på grund af manglende indhegninger kan de ikke umiddelbart kædes sammen med nogle større huse. Undtagelsen er dog hus 14 placeret lige udenfor hus 7. Det lille hus må have været en såkaldt staklade knyttet til hus 7. Hus 4 og 11 har måske været udhuse tilhørende hus 10. Hus 13 lå oppe i gravpladsfeltet og repræsenterer sandsynligvis en af de ældre bosættelsesfaser før gravpladsen.

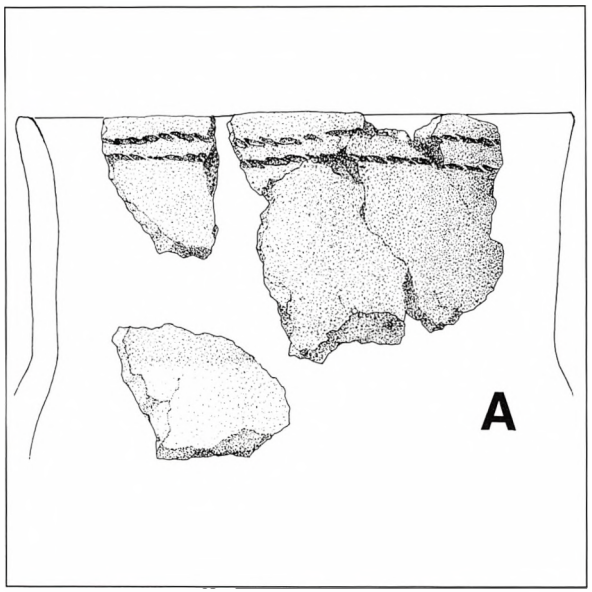

5. Keramik fra grube 707, yngre stenalder. A1: 4, B

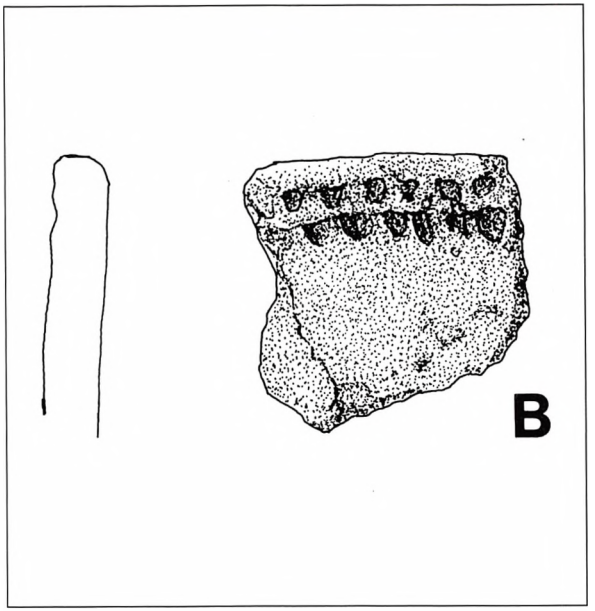

5. Keramik fra grube 707, yngre stenalder. A1: 4, B

Keramik

Der er ikke fundet så meget keramik på bopladsen. Dette skyldes formentlig, at størsteparten af pladsen har været i brug i en periode, hvor man i stedet for at smide husholdningsaffaldet ned i huller i jorden, hovedsagelig lagde det på møddingen. Denne kørtes senere ud til gødskning af markerne, og dermed spredtes affaldet over større arealer. I tidens løb blev oldsagerne så ødelagt af de skiftende vejrforhold og pløjning. I de tilfælde, hvor der er fundet affaldsgruber med keramik i, er denne naturligvis ufuldstændig. Det var jo skårene af ituslåede krukker, som havnede i affaldsgruber. Kun i de tilfælde, hvor der er tale om gravkeramik eller keramik brugt som offergaver, kan man forvente at finde hele lerkar.

Den tidligste daterbare keramik stammer fra yngre stenalder og tilhører den såkaldte tragtbægerkultur. Keramikken er fundet i to affaldsgruber. I den ene (grube 707) fandtes skår af 5 forskellige lerkar, hvoraf de to var ornamenteret under randen med henholdsvis snoreindtryk og et tandet redskab af ben eller træ kaldet tandstok (fig. 5). Der er tale om skår fra kar med høj, omtrentlig cylindrisk hals. Denne keramik dateres på grundlag af form og ornamentik til tidsrummet ca. 3300-3200 f. Kr. I den anden grube fandtes blot få skår fra et lerkar med afstribet bug. Dette kan ikke

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

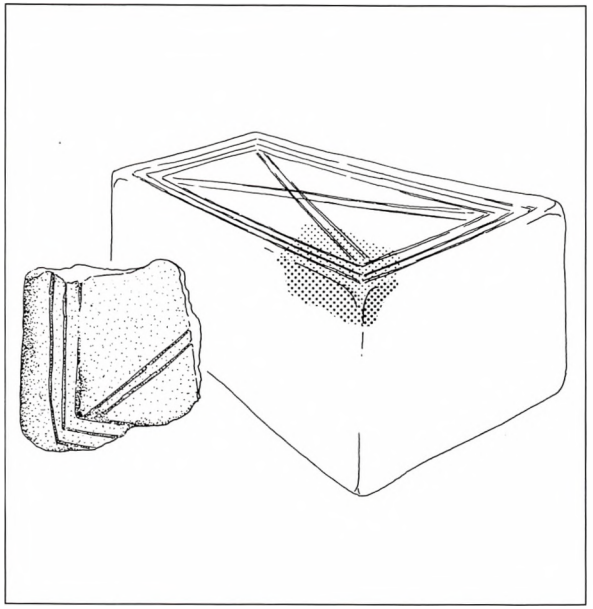

6. Keramik fra førromersk jernalder, grube 436. 1:2

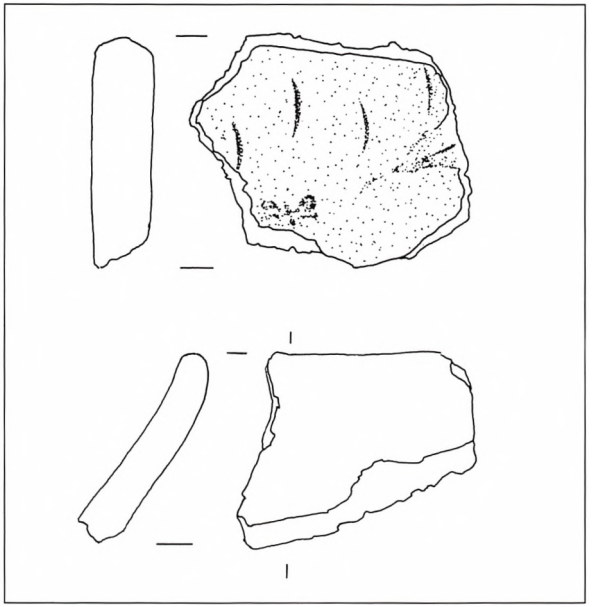

7. Randskår fra urne, sen førromersk/tidlig ældre romersk jernalder. 1:2

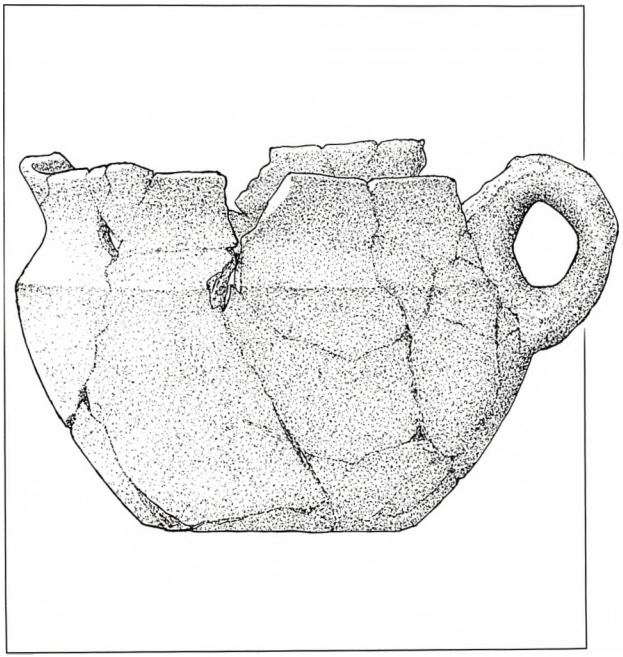

8. Hankekar fundet i hus 8, germansk jernalder. 1:2

dateres nærmere end tidsrummet 3900-3000 f. Kr.

Fra yngre bronzealder (1000-600 f. Kr.) stammer noget karakteristisk groft husholdningskeramik fra grube 471. Kardelene er beklaskede på overfladen, og i denne beklaskning er tydelige fingerafstrygninger. Beklaskning betyder, at lerkar inden brænding påsmurtes en grov gruset lermasse, formentlig for ikke at glide ud af hænderne under brug.

To affaldsgruber (92 og 436) indeholdt keramik fra den tidlige del af førromersk jernalder (500-250 f. Kr.). I begge gruber fandtes dele af en såkaldt ildblok. Disse er formentlig blevet brugt ved ildstedet, hvor der placeredes to ildblokke som støtte for det kar, maden tilberedtes i (fig. 6). I den ene af gruberne fandtes derudover kun nogle få små lerkarskår fra ét kar, medens der i den anden fandtes lerkarskår fra 6 lerkar (grube 436). Der var dog kun få skår fra hvert kar, heriblandt et randskår med en for perioden karakteristisk profil samt et skår med negleindtryk (fig. 6). Også brændt lerklining og et flintsegl fandtes i denne grube.

Et tredie anlæg indeholdt også et lerkar fra førromersk jernalder, men det var fra den seneste del eller fra tidlig ældre romersk jernalder (125 f. Kr.-50 e. Kr.). Der er formentlig tale om en urne gravet direkte ned i jorden (anlæg 40). Der sås kun en svag nedgravning

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

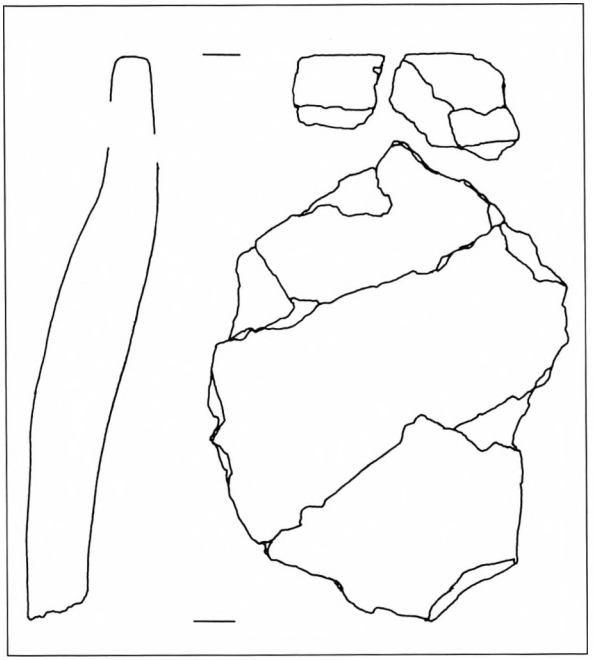

9. Randskår fundet i hus 7, germansk jernalder. 1:2

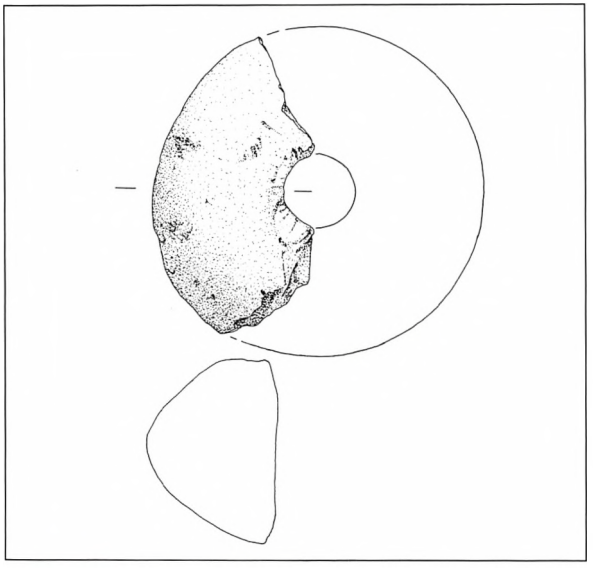

11. Vævevægt fra grube 139. 1:2

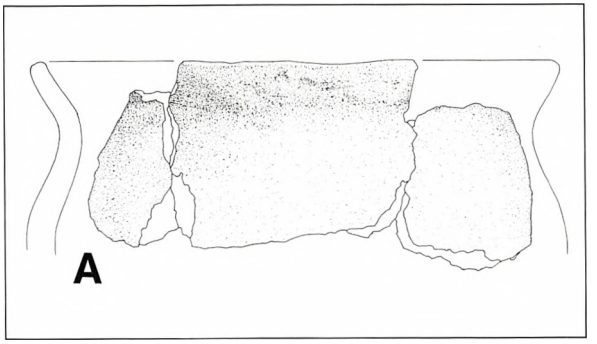

10. Keramik fra grube 616, germansk jernalder. A 1:4, B 1:2

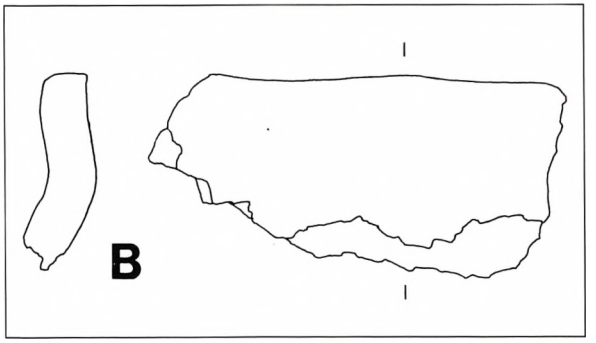

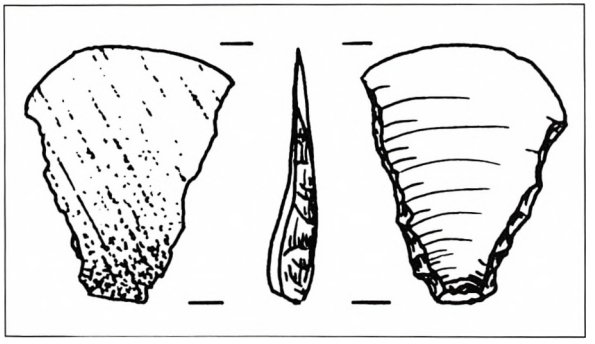

12. Tværpil fra grube 707.

omkring urnen, og der var intet indhold i den. Til gengæld var det meste af dette lerkar bevaret, desværre i meget dårlig tilstand. Der er tale om et tykvægget, groft lerkar, som er dårlig brændt. Det har derfor ikke været muligt at samle karret, og kun et enkelt randskår er tegnet (fig. 7). Urnegraven kan

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

være anlagt under flad mark eller med en lille - forlængst bortpløjet - høj henover.

Fra ældre romersk jernalder stammer også nogle få lerkarskår fra 3 forskellige kar fundet i en affaldsgrube (nr. 104). Overfladen er meget nedbrudt på det ene randskår, som dog tydeligvis er fortykket og dermed placerer gruben i slutningen af førromersk eller i ældre romersk jernalder (125 f. Kr.-160 e. Kr.). I denne grube fandtes i øvrigt mange dyreknogler fra kvæg samt brændt lerklining fra et hus.

Den seneste keramik på bopladsen er fra germansk jernalder. I et af stolpehullerne fra en tagbærende stolpe i hus 8 fandtes en lerkop (fig. 8). Det er et lille fint tyndvægget kar med skarpvinklet bugknæk og udfaldende rand. Det må formodes, at koppen var hel, da den blev nedsat ved siden af stolpen på husets opførselstidspunkt. Koppen må være nedsat som en offergave. I to andre stolpehuller i samme hus fandtes nogle få lerkarskår. Begge dele dateres naturvidenskabeligt til tiden omkring 600 e. Kr.

I hus 7 er fundet et randskår som typologisk godt kan være fra germansk jernalder ligesom huset (fig. 9). Endelig er der i en affaldsgrube udenfor hus 7 fundet en affaldsgrube (nr. 616) med dele af to lerkar (fig. 10). Det ene af disse har udfaldende rand og rundet bug og er af en type, som findes i ældre germansk jernalder (400-550 e. Kr.)(4), måske også i yngre (550-750 e. Kr.).

Nævnes kan også, at der er fundet ukarakteristiske lerkarskår i flere huse, og disse har givet anledning til naturvidenskabelige dateringer.

Endelig er der fundet dele af to vævevægte af brændt ler (fig. 11) i en affaldsgrube (nr. 139), hvori også fandtes noget ukarakteristisk keramik. Vævevægtene fungerede som vægte, der tyngede trenden ned under fremstillingsprocessen.

Flint

Udover genstande af ler er der fundet lidt flintgenstande. I stenaldergruben med de ornamenterede lerkar fandtes en lille pilespids kaldet en tværpil (fig. 12). Pilen er sleben på den ene side, hvilket viser, at man har udnyttet flinten godt. Det er nemlig en flis af en sleben økse, som er blevet genanvendt som pil.

I grube 436 fra førromersk jernalder fandtes som nævnt et flintsegl, som i slutningen af yngre stenalder (ca. 2400-1700 f. Kr.) er blevet brugt til kornhøst (fig. 13). Flintseglet har oprindeligt været større, og er blevet opskærpet i formentlig flere omgange. Den skinnende overflade kaldet "glos" viser, at seglet faktisk har været i brug, idet det er planternes kisel, som giver flinten den polerede overlade. Kornseglet lå i overfladen af gruben, så det kan enten være trukket derhen af ploven, eller det kan være blevet fundet i førromersk jernalder og så igen smidt væk.

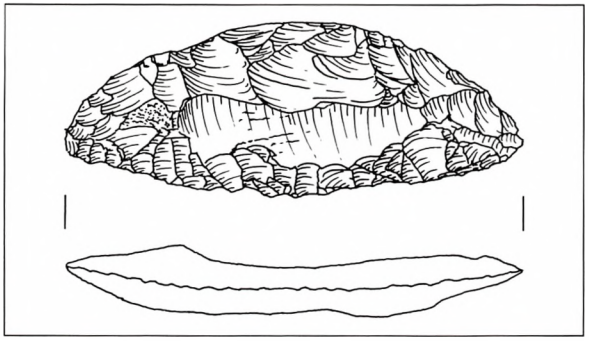

13. Kornsegl af flint, grube 436, sen yngre stenalder. 1:1

En del flintgenstande er fundet i markoverfladen som løsfund. Det drejer sig om øksefragmenter, flintknive, flintbor m.v. Et fragment af en spidsnakket sleben økse viser, at der var mennesker på stedet så tidligt som 3.500 f. Kr.

Datering og bosættelsesfaser

Udover de arkæologiske dateringer på baggrund af en sammenligning med arkæologisk materiale fra andre fundsteder og en typologisk datering af husene er der foretaget en række naturvidenskabelige dateringer ved hjælp af OSL-metoden (5). De arkæologiske dateringer viste, at oldsagerne spreder sig over tidsrummet ca. 3500 f. Kr. - 6-700 e. Kr., d.v.s. fra tidlig yngre stenalder til germansk jernalder.

OSL-datering af keramik fra 3 huse peger entydigt på en placering af disse huse i yngre germansk jernalder i tiden omkring 600 e. Kr. Det drejer sig om hus 8, 9 og 10. Dette stemmer overens med den typologiske datering af husene. I OSL-dateringerne indgår en usikkerhedsfaktor på i dette tilfælde 60-80 år, som dateringen kan svinge til enten den ene eller den anden side. Det vil sige, at der i virkeligheden er et spillerum på mindst 120 til 160 år for det enkelte hus datering. Dateringen af f.eks. hus 10, som er angivet til 580 +/-80 e. Kr., ligger således indenfor perioden 500-660 e. Kr. Vi kan derfor i dette tilfælde bruge OSL til at tidsfæste husene til omkring 600 e. Kr., men det vil være en for

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

snæver udnyttelse af resultaterne også ved hjælp af OSL at angive den relative rækkefølge af husene.

Spørgsmålet er nu, om husene er samtidige eller følger efter hinanden i tid, og hvordan man skal opfatte den relativt snævre husdatering i forhold til den vide arkæologiske datering af oldsagerne?

Typologisk kan alle langhuse indplaceres i forhold til hinanden som på fig. 3. Her er det forudsat, at hus 7, 10 og 9 p.gr.a. typologiske træk er samtidige og ældst, ligesom tilfældet er med 4 fags husene i forhold til 3 fags husene på Bellingegård bopladsen ved Køge (6). Der kunne også argumenteres for, at husene med 3 fag tagbærende stolper var ældre end huse med 4 fag, og at huse med væglinie bevaret repræsenterede en selvstændig husudvikling (7). Under alle omstændigheder viser placeringen af hus 1 i forhold til hus 2 som nævnt, at det ene af disse huse må være ældre end det andet. Alle langhusene kan altså ikke have ligget på pladsen samtidigt, ligesom der heller ikke kun kan have været ét hus ad gangen. Det er der for mange huse til, hvis de alle sammen skal placeres indenfor et tidsrum på højst 200 år.

Der må altså for husenes vedkommende være tale om flere bosættelsesfaser. Hypotesen er således, at der er tale om mindst 3 samtidige gårde i 3 faser indenfor den afdækkede del af bopladsen. Sagen er jo nemlig den, at vi ikke ved, hvor meget der blev ødelagt ved anlæggelsen af Søagerskolen. Der er intet, der tyder på, at bopladsen skulle holde op mod syd, snarere ser det ud som om den fortsætter ind under skolens parkeringsplads. I en af de østligste søgegrøfter ud mod Råbrovej blev påtruffet stolpehuller fra tagbærende stolper i et hus. Dette blev imidlertid ikke udgravet, før nybyggeriet gik i gang. Det er således muligt, at dette hus også kan have tilhørt yngre germansk jernalder, ligesom vi ikke ved, hvor meget der har ligget under Råbrovej. En tidligere udgravning på den østlige side af vejen viser imidlertid, at bebyggelsen fra denne periode ikke er fortsat derind.

Urnegraven og gruber fra førromersk og ældre romersk jernalder er koncentrerede i den sydvestlige del af bopladsen mellem hus 2 og 10, hvor også de to mulige ældre romertidshuse findes (hus 3 og 12). En enkelt grube fra førromersk jernalder ligger i den nordvestlige del. Det er derfor sandsynligt, at vi her har fat i den østligste del af en bosættelse fra førromersk og ældre romersk jernalder. Det vil sige, at vi kan forvente at finde mere af denne ved en udgravning på marken umiddelbart vest for Søager.

Bebyggelsen fra yngre germansk jernalder kan således have haft en videre udstrækning mod syd og øst. Vi kan derfor kun sige, at der sandsynligvis er tale om mindst 3 samtidige gårde, hvor hus 7, 9 og 10 hypotetisk placeres som den ældste fase. Den efterfølges af hus 2 og 6 og måske det hus, som gik tabt i søgegrøften. Endelig følger så hus 1, 8 og 5 (jfr. fig 2).

Udover huse og oldsager fra jernalderen fandtes der jo også anlæg fra yngre stenalder og fra yngre bronzealder. Den oldsagsrigeste affaldsgrube fra yngre stenalder ligger i det nordlige felt, hvor Rytterkærgravpladsen kan have ødelagt det/de tilhørende stenalderhus(e). Den anden stenaldergrube lå i en søgegrøft mod øst, og en tilhørende bebyggelse kan være ødelagt af Råbrovej. Det samme gælder bronzealderbebyggelsen, som var repræsenteret ved en affaldsgrube i den nordøstlige del af det store felt. Gravpladsen kan også tænkes at have ødelagt et eventuelt bronzealderhus.

Gravpladsen

Nord for germanertidsbosættelsen udstrakte Rytterkærgravpladsen sig som nævnt. Udgravningen af den del, som var afdækket i forbindelse med bopladsudgravningen, blev udskudt til efteråret 1991, hvor Jens Henrik Jønsson afgrænsede resten af gravpladsen med yderligere afdækning op mod det tidligere undersøgte gravfelt og vest herfor. De tidligere udgravede 45 jordfæstegrave og 24 brandgrave blev herved suppleret med yderligere 18 jordfæstegrave og 16 brandgrave (8). Udgravningsresultaterne fra 1991 vil senere blive publiceret af Jens Henrik Jønsson.

Gravene spænder over tidsrummet ca. 550/600-900, d.v.s yngre germansk jernalder - ældre vikingetid.

Konklusion

De forskellige fund fra Søager viser, at der i dette område har været bosættelse siden et tidligt tidspunkt i yngre stenalder. Bosættelsen har indenfor det undersøgte område ikke været kontinuerlig fra yngre stenalder til germansk jernalder, men mennesker har til forskellig tid sat sig sine spor siden yngre stenalder.

Mest markant var bosættelsen i yngre germansk jernalder, hvor de 3 samtidige gårde i 3 faser måske repræsenterer en del af en større, bortgravet landsby. Bebyggelsen er samtidig med den ældste del af Rytterkærgravpladsen, og det er uden tvivl indbyggerne fra Søager, som er blevet begravet på gravpladsen. Medens der kun er fundet almindeligt husholdningsaffald på bopladsen, er der betydelig rigere genstande på gravpladsen. Dette skyldes dels, at kulturlaget over

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

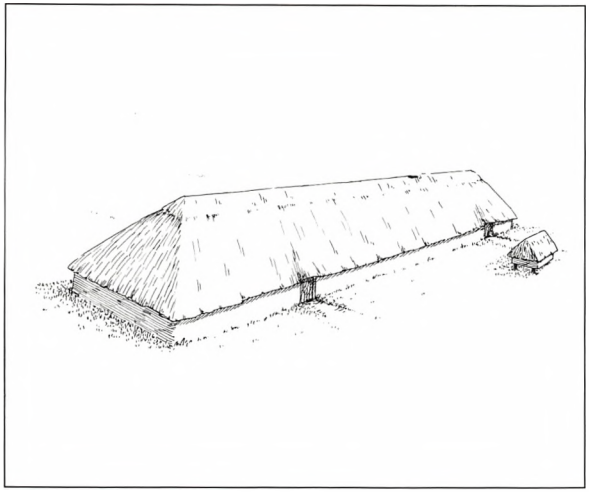

14. Rekonstruktion af hus 7.

bopladsen er bortpløjet, dels at man naturligvis ikke smed metalgenstande i affaldsgruberne. Metal kunne genanvendes, og metalgenstandene blev brugt i samfundet, undtagen når de en gang imellem blev taget ud af brug og givet med som gravgaver.

På grundlag af 6 rige grave med smykker og våben fra den første del af Rytterkærgravpladsen sluttede Jens Henrik Jønsson i Årsskriftet i 1991, at der på gravpladsen foruden de almindelige mennesker også var gravlagt personer, som indtog en betydningsfuld position i det lokale samfund (9). Det er formentlig en sådan betydningsfuld familie, som har ejet pladsens største og bedst bevarede hus (fig. 14).

Den umiddelbare forgænger for bebyggelsen skal måske søges SØ for Søager. I 1989 blev der på den anden side af Råbrovej lavet en prøveudgravning og en efterfølgende egentlig udgravning af nogle mindre felter, igen forud for byggeri (10). I betragtning af områdets størrelse var det meget fattigt på oldtidsspor. Der fandtes keramik i affaldsgruber spændende over tidsrummet yngre bronzealder - germansk jernalder, men kun tre huse erkendtes. Af disse bestod de to af 3 fag tagbærende stolper. Det ene hus er meget lille, måske fra ældre romersk jernalder, medens det andet er en kort udgave af 3 fags langhusene, og dermed tidsmæssigt skal placeres i ældre jernalder (500 f. kr.-400 e. Kr.) (11).

Det tredie hus er det umiddelbart mest interessante. Det var desværre halvt gennemskåret af en nyligt anlagt kloak, men der var tydeligvis tale om en tidligere udgave af huset med bevaret væglinie. Det vil sige, at der måske har ligget en større ældre germanertids bebyggelse under Skebjergvej og ind under Bertel Petersens hus syd herfor. Han fortalte i øvrigt i forbindelse med udgravningen, at han havde bemærket sorte pletter på sin mark syd for gården. Det vil sige, at der stadig skulle være mulighed for at finde mere af denne bebyggelse ved en udgravning dér.

I jernalderen flyttede gårdene og landsbyerne rundt indenfor definerede områder, efterhånden som husene faldt sammen eller jorden var udpint. Hvis vi forudsætter, at det er en og samme bebyggelse vi har fat i forskellige steder, kan den i førromersk og ældre romersk jernalder have ligget vest for Søager. I yngre romersk jernalder er bebyggelsen flyttet mod sydøst og har ligget under Skeebjergvej og syd herfor til et stykke ind i germansk jernalder. Omkring år 600 har bebyggelsen ligget nord for Søagerskolen og formentlig ind under denne, og i det mindste på dette tidspunkt må den nok kaldes en landsby.

Vikingetidsbebyggelsen kender vi endnu ikke, men den skal nok søges på markerne over mod Smørumovre, hvor der udenfor kirkegårdsmuren er fundet et grubehus fra yngre jernalder/vikingetid (12)

Mag. art. Anne Preislers udgravninger inde i Smørumovre i 1980'erne afslørede bl.a. et vikingetidsspænde fra 900-tallet og et grubehus fra omkring år 1000. Det er tillige en kendsgerning, at Smørumovre i al fald er lagt fast på dets nuværende placering engang i 1000-tallet. Det kan selvfølgelig ikke udelukkes, at vi med Søagerbebyggelsen i stedet har fat i Smørumnedres forgænger. Her er der bare ikke lavet tilsvarende undersøgelser som i Smørumovre.

Selvom veje og nyt byggeri har ødelagt en del af fortiden i krydset omkring Råbrovej/Skeebjergvej, viser Søagerudgravningen og den supplerende Råbrovejudgravning, at der er mere at komme efter på de tilstødende arealer. Når det bliver muligt, bør udgravningerne fortsættes dér.

Noter

Figur 8 og 9 er tegnet af Kirsten Sahlholdt. Alle andre tegninger er udført af Kenneth Faye Paulmann.

1. Jens Henrik Jønsson: Rytterkærprojektet 1989-90. Undersøgelse af en vikingetidsplads på Kirkevangen i Smørum. Årsskrift 1991, Ledøje-Smørum Historisk Forening og Arkiv.

2. Søager, Københavns Amtsmuseumsråd j.nr. SØL 382. Prøvegravningen blev ledet af mag.art. Johan Sobotta med teknisk assistent Kenneth Faye Paul-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mann og stud.mag. Svend Stokholm som assistenter. Den egentlige udgravning blev ledet af amtsarkæolog Eliza Fonnesbech-Sandberg med stud.mag. Svend Jensen som assistent. I udgravningen deltog iøvrigt teknisk assistent Kenneth Faye Paulmann samt stud.mag'erne Ulla Odgaard og Flemming Lomborg.

3. Eliza Fonnesbech-Sandberg: En oldtidsboplads ved Rygård. Søllerødbogen 1992, Historisk-topografisk Selskab for Søllerød kommune.

4. Steen Hvass: Die Völkerwanderungszeitliche Siedlung Vorbasse, Mitteljütland. Acta Archaeologica 49, 1978. Kbh. 1979, side 109, fig. 25.

5. Vagn Mejdahl fra Nordisk Laboratorium for Luminescens Datering, Risø,har foretaget en række luminescensdateringer på materialet. Princippet i luminescensmetoden er, at man måler den radioaktive strålingsenergi, som er opsamlet i mineraler som kvarts og feldspat siden sidste opvarmning til mindst 500 grader. Metoden kan anvendes til datering af materialer, som indeholder kvarts og feldspat, f.eks. keramik. Dateringen fortæller således, hvornår f.eks. et lerkar blev brændt i pottemagerovnen, eller hvornår et hus brændte ned (brændt lerklining eller lergulv). I en videreudviklet form af den tidligere anvendte termoluminescensmetode (TL) kaldes denne dateringsmetode for optisk stimuleret luminescens metoden eller OSL. En af fordelene ved OSL er, at den kræver en mindre mængde materiale end TL. Det kan nogle gange være svært at skaffe tilstrækkeligt med materiale til en TL-datering, eller man vil måske ikke ofre så stor en del af et lerkar, da lerkarskåret destrueres ved luminescensmetoden.

Prøve nr. R-923902: stolpehul x442, hus 8: 600 +/- 60 e.Kr.
Prøve nr. R-923903: stolpehul x447, hus 8: 610 +/- 60 e.Kr.
Prøve nr. R-923904: stolpehul x475, hus 9: 680 +/- 60 e.Kr.
Prøve nr. R-923905: stolpehul x106, hus 10: 580 +/- 80 e.Kr.

6. Svend Åge Tornbjerg: En boplads fra yngre jernalder ved Køge. Historisk Samfund for Roskilde amt. 1983. Bellingegård-husene menes dog generelt at være ældre end husene fra Søager.

7. Eliza Fonnesbech-Sandberg: Problemer i østsjællandsk bopladsarkæologi. I: Sjællands Jernalder. Arkæologiske Skrifter 6, Arkæologisk Institut, Københavns Universitet, 1992. Den typologiske udvikling af husene i germansk jernalder er endnu ikke helt klarlagt.

8. Rytterkær, Københavns Amtsmuseumsråd SØL j.nr. 350 C. Undersøgelsen blev ledet af amtsarkæolog Jens Henrik Jønsson i efteråret 1991.

9. Jens Henrik Jønsson 1991, side 32.

10. Råbrovej, Københavns Amtsmuseumsråd SØL j.nr. 326. Undersøgelsen blev ledet af amtsarkæolog Eliza Fonnesbech-Sandberg med stud.mag. Svend Jensen som assistent i januar 1989.

11. Eliza Fonnesbech-Sandberg 1992, side 24 f.

12. Smørumovre Kirkesti, Københavns Amtsmusemsråd SØL j.nr. 370. Udgravningen blev ledet af amtsarkæolog Ditlev Mahler med stud.mag. Palle Schiellerup som assistent i oktober 1990.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Arkivet

Af Rita Holm

Arkivet er nu bristefærdigt af de mange afleveringer, vi indtil nu har fået. Også i år er der tilgået et stort materiale bl.a. har vi fået et erhvervsarkiv, nemlig Hove Mølles regnskaber fra 1905-1950.

Vi har ikke haft så mange skolebørn som vi plejer, men det kan skyldes at skolebørnene ikke i så høj grad har fået undervisning i lokalhistorie om deres område, som de forrige år.

Vi har også haft et langtidsprojekt - som har givet gode resultater. Ydermere har vi fået tilgang af nye medarbejdere, som især behersker databehandling og det er et område vi venter os meget af. Knud Erik Hansen har bearbejdet matriklen af 1844 for Ledøje sogn og folketællingerne fra 1787-1901, som nu ligger færdigt i udskrift. Erik Toft har stået for EDB-behandlingen af 14 folketællinger.

Vi kan nu hjælpe alle, der ejer et hus eller en jordlod i Ledøje, som er udstykket før 1930 med ejere af matriklen tilbage til 1844, og for nogles vedkommende helt tilbage til 1767. Det har før været vanskeligt at læse den gotiske håndskrift, men det er nu afhjulpet.

Så har vi haft en store glæde at modtage besøg fra det russiske statsarkivvæsen. Den 10. nov. i år besøgte en russisk delegation vort arkiv i følge med en tolk fra Rigsarkivet. De ønskede at se vore samlinger og høre om den måde vi arbejdede på. Anledningen til deres besøg i Danmark var en udstilling på Københavns Rådhus - Danmark og Rusland gennem 500 år - og den russiske delegation havde medbragt flere arkivalier fra Moskva til udstillingen. Mens de var i Danmark ønskede de at se arkiver og deres indretninger. Leder af den russiske delegation er chefen for det russiske arkivvæsen og han ønskede også at se et lille arkiv, der blev drevet af frivillige medarbejdere. Der er efterhånden kun et arkiv tilbage i Københavns området som arbejder med ikke ansat personale og derfor blev vi valgt som repræsentant for små arkiver.

Tak til alle der i årets løb har afleveret dokumenter og genstand til os, og en særlig tak til de mange frivillige, der arbejder i arkivet.

Fra venstre: Elena Palstyina, S. Tambusch, Vladimir A. Tjuneyev, Olga Glasjoka.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lokalsamlingen

Også til lokalsamlingen har vi igen i år modtaget fine gaver fra forskellige hjem i Ledøje-Smørum. Fra Skebjerggård har vi af Julie Rasmussen og hendes familie modtaget mange landboredskaber og en del personlige sager. Vi fik endog tilladelse af Smørum Golfcenter ved A.C. Christensen og Hans Voldmesier til at nedtaget et gammel sort støbejernskomfur, som nu er opstillet i Smørum Gl. Skole.

Fra Anna Pedersen modtog vi nogle fine skørter og broderede bukser, som er syet af Mathilde sypige.

Vi har også modtaget mange fine ting fra Langmosegård, gaver som Ragnhild Jensen har overladt os. En meget smuk dåbskjole, som flere generationer har brugt - til dåbskjolen er knyttet en særlig klausul -. Også meget smukke broderier og sengetøj er indeholdt i gaven. En sjælden gammel guldnakke og nogle guldnakker syet om til tasker var også med. Vi modtog også i gaven en samling gamle dukker som tænder lys i alle pigeøjne - unge som gamle - med tilhørende dukkeseng og dukkevogn.

Vi er meget taknemmelige over disse gaver og siger tak til alle der i årets løb har skænket gaver til os.

Dukker fra Ragnhild Jensen Langmosegård.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fra Skebjerggård har vi fået tilladelse til at kopiere det smukke julebillede fra 1914. Det er fotograf Christensen fra Ballerup der dengang optog billedet.

Fra venstre: Frida, Julie, Ingeborg, Johanne.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sponsorer:

Ejendomsmægler Viggo Axelsen

Golfcentret

Lille Smørum Krydderurter

ABC-Tryk

Ledøje-Smørum Kommune

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

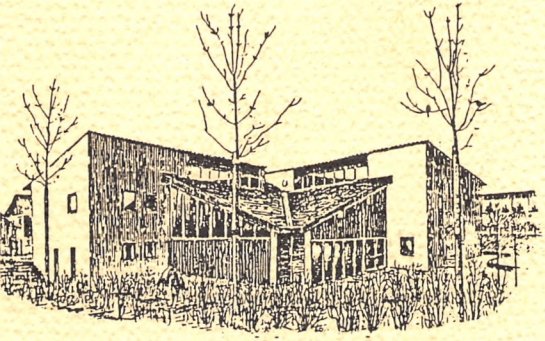

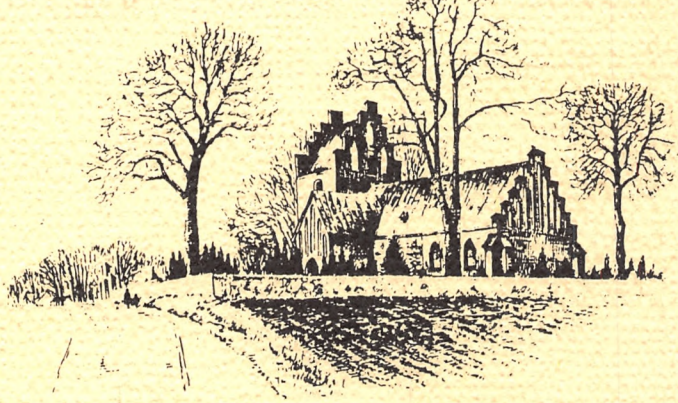

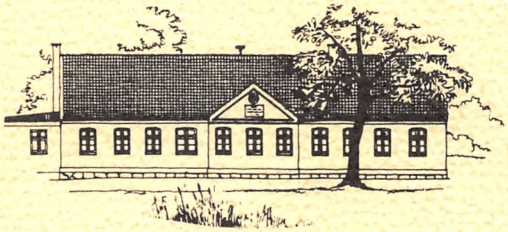

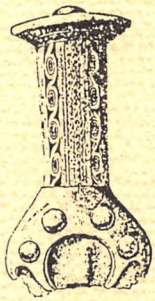

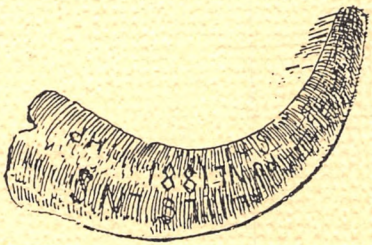

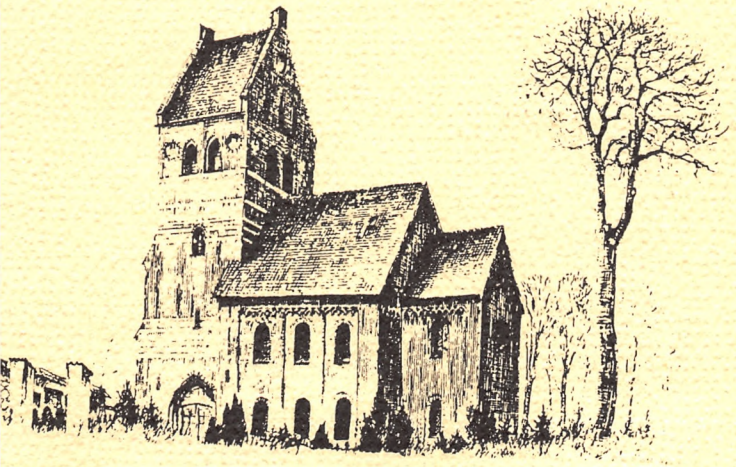

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK